

Att översätta kulturbundna element i en barnbok

**En jämförelse av Astrid Lindgrens *Stora Emilboken* och dess
finska och tyska översättning**

Sari Nurmenrinta
pro gradu-avhandling
i nordiska språk
Fakulteten för språk,
litteratur och översättning
Tammerfors universitet
Vårterminen 2012

Tampereen yliopisto

Pohjoismaiset kielet

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

NURMENRINTA, SARI: Att översätta kulturbundna element i en barnbok

En jämförelse av Astrid Lindgrens *Stora Emilboken* och dess
finska och tyska översättning

Pro gradu -tutkielma, 76 sivua + liitteet

Huhtikuu 2012

Tutkin tässä työssä kulttuurisidonnaisten elementtien kääntämistä suomeksi ja saksaksi Astrid Lindgrenin lastenkirjassa *Stora Emilboken* (1984). Kyseinen kokoomateos sisältää teokset *Emil i Lönneberga* (1963), *Nya hyss av Emil i Lönneberga* (1966) ja *Än lever Emil i Lönneberga* (1970). Tarkastelen tässä tutkielmassa lähemmin erisnimiä (henkilöiden, eläinten, paikkojen, lehtien ja kirjojen nimet), kulttuurisia käsitteitä ja ilmiöitä (ruoka, mit-tayksiköt, yhteiskunnallinen rakenne, tavat ja uskomukset), idiomeja ja sanontoja (idiomit, sanaparit, leksikaalistuneet vertaukset ja kinegrammit) sekä lauluja ja loruja. Lisäksi otan selvää, onko kerrontatekniikassa (kertojan rooli ja kerronnan ympäristö) tapahtunut muu-toksia, kun *Stora Emilboken* on käännetty suomeksi ja saksaksi. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: Kuinka kulttuurisidonnaisia elementtejä käännetään lastenkirjassa? Onko *Stora Emilboken*-teoksen käännöksissä adaptaatiota vai ei?

Metodini on ollut kvalitatiivinen. Sen voidaan myös sanoa olevan vertaileva, kuvaileva ja jossain määrin selittävä, koska olen verrannut alkuperäistä teosta käännöksiin saadakseni selville millaisia käännösstrategioita kääntäjät ovat käyttäneet. Analyysini osoittaa, että suomalaisten kääntäjien globaali strategia on ollut adaptaatio, sillä he ovat sijoittaneet ta-pahtumat Suomeen. Saksalaisen kääntäjän globaali strategia on sen sijaan ollut vieraannut-tava, koska saksankielisessä käännöksessä tapahtumat sijoittuvat alkuteoksen tavoin Ruot-siin. Lisäksi tutkimuksestani käy ilmi, että suomalaiset kääntäjät ovat käyttäneet erilaisia paikallisia strategioita kuin saksalainen kääntäjä. Esimerkiksi erisnimien kääntämisessä

suomalaiset kääntäjät ovat käyttäneet kulttuurista adaptaatiota ja sanatarkkoja käännöksiä, kun taas saksankielisessä käännöksessä yleisin käännösstrategia on ollut nimien säilyttäminen sellaisenaan (suora siirto). Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että kääntäjät ovat ottaneet kohderyhmän hyvin huomioon. Tutkimukseni perusteella vaikuttaa siltä, että eri kääntäjät käyttävät erilaisia käännösstrategioita mm. kohdekielestä ja -kulttuurista riippuen.

ASIASANAT: lastenkirjallisuus, kääntäminen, kulttuurisidonnaiset elementit, kerrontatekniikka

Innehåll

1 Inledning och tidigare forskning	1
1.1 Syftet med undersökningen	5
1.2 Material	6
2 Bakgrundsfakta om författaren och översättaren	7
2.1 Astrid Lindgren – ”en bondjänta från Vimmerby”	8
2.1.1 Biografi	8
2.1.2 Författarskap	8
2.2 Författare, översättare och poet – Aila Meriluoto	9
3 Barnlitteraturforskning	10
3.1 Barnlitteraturforskningens metoder och mål	12
3.2 Berättarteknikerna i barnböcker	13
3.2.1 Berättarens roll	13
3.2.2 Berättelsens miljö	16
4 Översättning	17
4.1 Om översättande och översättningsvetenskap	17
4.1.1 Språk och kultur	18
4.1.2 Översättningens funktionella definitioner	21
4.1.3 Skoposteori	22
4.1.4 Målgrupp	23
4.1.5 Christiane Nords översättningsmetod	24
4.1.6 Översättningskritik	25
4.1.7 Sammanfattande synpunkter	27

4.2 Att översätta barnböcker	27
4.2.1 Allmänt om barnboksöversättning	27
4.2.2 Adaptation och censur inom barnlitteraturen	29
4.3 Att översätta kulturbundna element	31
4.3.1 Egennamn	33
4.3.2 Kulturella begrepp och fenomen	34
4.3.3 Idiom och talesätt	35
4.3.4 Poesi	36
4.4 Sammanfattande aspekter	37
5 Metod	37
6 Analys	39
6.1 Egennamn	39
6.2 Kulturella begrepp och fenomen	44
6.3 Idiom och talesätt	50
6.4 Sånger och ramsor	56
6.5 Berättarens roll och berättelsens miljö	63
7 Sammanfattning och diskussion	66
Litteratur	70
Bilagor	

1 Inledning och tidigare forskning

Översättning och *tolkning* har existerat som begrepp redan under tusentals år, vilket säkert också är en orsak till att det finns så många benämningar på *källspråk* och *-text* samt på *målspråk* och *-text* (Reiss & Vermeer 1986:23). På 1900-talet har översättning-
en blivit en viktig fråga globalt för den gör det möjligt för en individ att gå över grän-
serna och att ombedöma sin egen ställning i förhållande till andra (Bassnett 1995:19).
Också i Finland har forskare och andra sakkunniga på 1980- och 1990-talet börjat bli
allt mer intresserade av översättning. Detta beror både på Finlands EU-medlemskap och
på det att man har förstått att översättningen också är annat än strävan efter likhet. Den
väsentliga ändringen har skett på 1980-talet då experter har börjat anse översättning
vara utöver en språklig också en kulturell och samhällelig verksamhet, som också över-
sättaren och hans/hennes bakgrund påverkar. På 1990-talet fortsatte samma tendens och
alla översättarnas ställning blev ytterligare starkare. Översättarna börjades beakta allt
mer. (Oittinen 2001:133–134.)

Översättning är påverkning. Alla texter produceras under en viss tidpunkt
och på ett visst ställe på grund av vilket översättningen alltid är en annan text än källtex-
ten. Översättningen kan anses vara någon sorts byteshandel dit både författare och över-
sättare bringar sin egen insats. Översättarens uppgift är att avgöra vilka element som
kan bevaras och vilka som måste bearbetas, det vill säga, vilka som inte kan överföras
som sådana till måltexten. (Bassnett 1995:19–20; Oittinen 2001:134.). Översättningen
har också alltid något mål eller *skopos* (se till exempel Reiss & Vermeer 1986). Enligt
Nikula (2004:205) ger man vid översättning av texter ”innehållet i en text på ett språk
en adekvat språklig dräkt på ett annat språk”. Detta sker ”med hänsyn tagen till den kon-
text i vilken den nya texten ska recipieras” (Nikula 2004:205).

Poetiken eller de rådande normerna och sätten inom litteraturen samt *över-
sättarens ideologi*, det vill säga hans/hennes eget jag, påverkar litteraturöversättarens
val. Så till exempel när man översätter för barn, verkar både samhällets barnuppfattning
och översättarens egen barnuppfattning på översättarens verksamhet. Å ena sidan inver-
kar alltså respektive situation, ideologi, normer, målgrupp o.s.v. och å andra sidan allt
som har med källtexten att göra, också till exempel illustrationer, på översättarens tolk-
ning. Man kan till exempel säga att bilderboksöversättarens källtext består både av ver-

bala och av visuella element (det är alltså fråga om delar och helhet). (Oittinen 2001:134, 2004:11.) Ytterligare måste barnboksöversättaren beakta att målgruppen består utöver barn också av vuxna, som läser boken högt för barn och tittar på bilderna tillsammans med barn (Oittinen 2004:92–94).

Att undersöka översättningar och speciellt barnboksöversättningar är viktigt eftersom översättningarnas andel av skönlitteratur och i synnerhet av barnlitteratur som ges ut i Finland är anmärkningsvärd (Puurtinen 2002:90). År 2008 gavs i Finland ut sammanlagt (inklusive översättningar till svenska) 2345 översatta böcker och småtrycksaker för barn och vuxna. Översättningarnas andel av alla böcker och småtrycksaker var då 17,5 procent. (Statistikcentralen 2009.) Vad gäller bilderböcker är däremot ungefär 60–80 procent av de bilderböcker som utges i Finland översättningar, och största delen av dem har engelska som källspråk (Oittinen 2004:11).

I barnlitteraturen förekommer mycket adaptation och därför är det också viktigt att undersöka hur man översätter till exempel kulturbundna element i barnböcker. Kulturbundna element är bland annat kulturspecifika begrepp och fenomen, egenamn, idiom och talesätt, dialektala drag, sånger och ramsor samt element som har att göra med intertextualitet (t.ex. allusioner på andra verk). Också illustrationer kan vara kulturbundna. Översättning av kulturbundna element har undersökts mycket både i barn- och i vuxenlitteratur (se närmare nedan).

Vad gäller tidigare forskning har man undersökt översättning generellt tämligen mycket. Till exempel Göte Klingberg (*Att översätta barn- och ungdomsböcker* 1977) har empiriskt studerat översättningar från engelska till svenska och från svenska till engelska. Syftet med hans studie var att redogöra för hur barn- och ungdomsböcker faktiskt har översatts och bör översättas. (Klingberg 1977:13–18.) I sin studie ger Klingberg (1977:281) ett stort antal översättningsrekommendationer av allmängiltig natur (speciellt beträffande kontextadaptation). Översättning av kulturbundna element i barnböcker har bland annat Tuija Dalmo studerat i sin pro gradu-avhandling 1994, där hon jämförde Thorbjörn Egners *Folk og røvere i Kardemomme by* med dess svenska och finska översättning. Enligt Dalmo (1994:74) har översättarna till exempel behandlat kulturella element som namn, växtnamn och maträtter olika: ersatt inhemska (norska) namn och maträtter med motsvarande svenska och finska, men behållit de exotiska.

Också Susan Bassnett har granskat översättning av litteratur. I sin bok *Teoksesta toiseen* (1995) betraktar hon centrala frågor inom översättningsvetenskap (t.ex. språk och kultur, interaktion och översättbarhet), översättningsvetenskapens historia och speciella problemfält vid litteraturöversättning (översättning av diktning, prosa och drama). Enligt Bassnett (1995:146) har funktionen av den texten som översätts en viktig betydelse i översättning av diktning, prosa och drama. I sin pro gradu-avhandling 1999 har Kirsi Tuulinen jämfört Maria Gripes *Elvis! ELVIS!* med dess finska översättning. Tuulinen (1999:76) konstaterar att det finns rikligt med kvalitativa skillnader i källtexten och översättningen. Enligt henne (1999:76) har översättaren till exempel gjort strykningar som gäller attityden mot alkohol och mot vuxensamhället. I översättningen förekommer också några tillägg samt ändringar som gäller bland annat personnamn, idiom och talesätt, kursiveringar och poetiska uttryck (Tuulinen 1999:77–78). Enligt Tuulinen (1999:78) motsvarar översättningen ändå i helheten ”ganska noga” källtexten och ”många riktiga översättningsfel kan inte upptäckas”.

Riitta Oittinen har i sin tur undersökt speciellt översättning av bilderböcker och förhållandet mellan text och bild. I sin bok *Kuvakirja kääntäjän kädessä* (2004) granskar hon bland annat *Koirien Kalevala* (1992) av Mauri Kunnas och dess översättningar till svenska och engelska samt Maurice Sendaks *Where the Wild Things Are* (1963) och dess svenska, tyska och finska översättning. Enligt Oittinen (2004:132, 141–142) är *Koirien Kalevala* ett intressant verk på grund av dialog mellan text och bild och av intertextualitet (boken innehåller flera allusioner på *Kalevala* och på Gallen-Kallelas målningar med *Kalevala*-motiv). I sin bok (2004:138–142) konstaterar Oittinen att vad gäller kulturskillnader är de saker och ting som förekommer i text och bilder i *Koirien Kalevala* (t.ex. skidor och bastukvast) avsevärt bekantare för en svensk än för en engelsk läsare. Enligt henne (2004:137–139) har den engelska översättaren använt bilder som hjälp vid tolkning mer än den svenska översättaren, vilket ibland också har vilselett honom. Oittinen (2004:143) konstaterar att förhållandet mellan text och bild har ändrats till kompletterande (bilder kompletterar text) i den engelskspråkiga översättningen av *Koirien Kalevala*, medan det är ungefär likadan i den svenskspråkiga översättningen som i källtexten. Vad gäller översättningarna av *Where the Wild Things Are* har de enligt Oittinen (2004:146, 154) avvikande rytm i berättande jämfört med varandra och med källtexten.

Också bland annat Terhi Rissanen (2002), Suvi Rahunen (2007) och Sara Sundkvist (2007) har studerat översättning av kulturbundna element eller realia (t.ex. av egennamn, måttenheter och ord för mat och fester) i barnlitteratur. Rissanen (2002:4–5) undersökte i sin pro gradu-avhandling hur egennamn, dialektala drag, ord för natur, måttenheter och ord för mat och fester har översatts från svenska till finska och engelska i *Emil i Lönneberga* och *Än lever Emil i Lönneberga*. Hennes studie visade bland annat att den största delen av egennamnen har blivit översatta till finska, medan nästan alla egennamn har bevarats som sådana i de engelska översättningarna. Ytterligare har de ursprungliga måttenheterna ersatts med de engelska måttenheterna i de engelska översättningarna. Vad gäller valutan har krona och öre behållits i de engelska översättningarna, men i de finska översättningarna har de ersatts med finska mark och penni. Enligt Rissanen har ord för natur och ord för mat och fester inte varit problematiska att översätta till finska, men de har däremot ibland vållat de engelska översättarna svårigheter. (Rissanen 2002:53–55.)

Rahunen (2007:5) i sin tur jämförde i sitt pro gradu-arbete två muminböcker (*Farlig midsommar* och *Pappan och havet*) med deras finsk- och franskspråkiga översättningar för att se hur egennamn, ord för mat och fester, ord för naturfenomen och ordlekar samt poesi har översatts till finska och franska. Hon (2007:82–83) konstaterar att de flesta egennamn i hennes forskningsmaterial har översatts till finska och franska. Vad gäller ord för mat och fester har de franska översättarna i många fall adapterat begrepp till målspråkskulturen eftersom till exempel alla maträtter som nämns i källtexterna inte har direkta motsvarigheter i franskan så som de har i finskan. Vad översättning av ord för naturfenomen beträffar har varken de finska eller de franska översättarna behövt göra många adapterande översättningar. Enligt Rahunen har källtexternas slutrimmade dikt oftast ersatts ”med en dikt eller ramsa som rimmar även på målspråket”. (Rahunen 2007:83–84.)

Sundkvist (2007:7–8) undersökte i sin pro gradu-avhandling hur person- och ortsnamn har översatts till tyska och finska i Astrid Lindgrens verk *Mio, min Mio*, *Allt om Karlsson på taket*, *Bröderna Lejonhjärta* och *Ronja Rövardotter*. Enligt henne har personnamnen för det mesta bevarats som sådana i de tyskspråkiga översättningarna, medan personnamnen i de finskspråkiga översättningarna oftast har anpassats till målspråket eller helt bytts ut mot målspråkliga namn. I de tyska översättningarna har

äka ortsnamn bevarats som sådana men påhittade ortsnamn har översatts till tyska. I de finska översättningarna har påhittade ortsnamn översatts till finska och äka ortsnamn i Sverige har anpassats ”till motsvarande finska städer”. (Sundkvist 2007:5, 69–72.)

1.1 Syftet med undersökningen

Syftet med min pro gradu-avhandling är att redogöra för översättning av kulturbundna element till finska och tyska i Astrid Lindgrens barnbok *Stora Emilboken* (1984). Med kulturbundna element avser jag egennamn (personnamn, djurnamn, ortnamn och namn på tidningar och böcker), kulturella begrepp och fenomen (ord för mat, måttord, samhällslig struktur samt seder och föreställningar), idiom och talesätt (närmare bestämt idiom, ordpar, lexikaliserade liknelser och kinegram) samt sånger och ramsor (se vidare kapitel 4.3). Jag har valt att undersöka just dessa kulturbundna element eftersom jag anser att de orsakar mest problem i översättning av barnböcker. Ytterligare granskar jag berättarens roll och berättelsens miljö i översättningarna av *Stora Emilboken*. Enligt min mening är det viktigt att undersöka översättning av kulturbundna element eftersom översättaren alltid är tvungen att fästa speciell uppmärksamhet vid översättning av kulturbundna element i sitt arbete. Att fästa speciell uppmärksamhet vid kulturbundna element i översättningsarbete är också ett sätt att ta hänsyn till målgruppen, vilket är särskilt viktigt i barnboksöversättningar som i första hand läses av barn. Mina forskningsfrågor är följande:

1. Hur översätts kulturbundna element i en barnbok?
2. Finns det adaptation i översättningarna av *Stora Emilboken* eller inte?

Vid analysen av att översätta kulturbundna element till finska och tyska utnyttjar jag huvudsakligen Katharina Reiss *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen* (1971), Peter Newmarks *A Textbook of Translation* (1988), Rune Ingos *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap* (1991) och Ritva Leppihalmes artikel ”Translation strategies for realia” som ingår i boken *Mission, Vision,*

Strategies, and Values. A Celebration of Translator Training and Translation Studies in Kouvola (2001). Även om en del av mina källor är tämligen gamla är de fortfarande relevanta i översättningsforskning.

1.2 Material

Som tidigare nämnts har jag som undersökningsmaterial Astrid Lindgrens (1907–2002) barnbok *Stora Emilboken* (första gången utgiven år 1984) och dess finska (*Eemelin kootut metkut*, första gången utgiven år 1973, alltså t.o.m. tidigare än den svenska samlingsvolymen) och tyska översättning (*Michel aus Lönneberga* 1988). Det ifrågavarande verket är en samlingsvolym som innehåller tre barnromaner: *Emil i Lönneberga* (1963, översatt till finska 1970 och till tyska 1964), *Nya hyss av Emil i Lönneberga* (1966, översatt till finska 1971 och till tyska 1966) och *Än lever Emil i Lönneberga* (1970, översatt till finska 1971 och till tyska 1970). Astrid Lindgrens litterära produktion är ett intressant forskningsobjekt eftersom Lindgren är Sveriges mest berömda författare världen över (hennes böcker har sålts i cirka 145 miljoner exemplar) och hennes böcker är översatta till mer än 80 olika språk. (Nikolajeva 2006:277; Bergsten 2007; Saltkråkan 2010.) Även om översättning av kulturbundna element eller realia redan tidigare har undersökts i Emil-böcker och i några andra av Lindgrens verk (se ovan), anser jag att en systematisk analys av översättning av kulturbundna element i *Stora Emilboken* är relevant eftersom den ifrågavarande boken innehåller rikligt med kulturbundna element som kan vara problematiska att översätta. *Emil i Lönneberga* är världen över den tredje populäraste av Astrid Lindgrens figurer, och Emil-böcker har översatts till 44 språk. *Emil i Lönneberga* berättar om den tisdagen när Emil ”fastnade med huvudet i soppskålen”, ”den söndagen när han hissade upp lilla Ida i flaggstången” och den söndagen ”när Emil levde loppan på Hultsfreds slätt”. *Nya hyss av Emil i Lönneberga* handlar för sin del bland annat om ”hur Emil hällde paltsmet över sin far, firade sitt hundragubbesjubileum i snickarboden och gjorde Stora Tabberaset i Katthult när han bjöd alla fattighjonerna på julkalas”. I *Än lever Emil i Lönneberga* berättas till exempel om hur Emil ”råkade äta jästa körsbär och blev berusad tillsammans med tuppen och grisen”, och hur han ”råkade tända eld på prostinnan med förstoringsglasen”. Emil Svensson är en pojke i 5-

årsåldern som hittar på hyss men innerst inne är snäll. Han och hans familj (pappa Anton, mamma Alma och lillasyster Ida) samt deras anställda (drängen Alfred, pigan Lina) bor ”på gården Katthult i Lönneberga socken i Småland”. (Saltkråkan 2010; Lindgren 1984.) Emil-böckerna har för det mesta en episodisk handling det vill säga samma personer, miljöer eller motiv håller ihop enstaka händelser eller episoder, men det förekommer också ”en viss progressiv utveckling” (”från buspojke till hjälte”) genom de tre barnromanerna (Nikolajeva 2004:58).

Det finns ingen speciell förlaga till Emil i Lönneberga, utan flera människor och händelser har inspirerat Lindgren till historierna om honom. Av sina figurer kände sig Astrid själv mest besläktad just med Emil, kanske därför att hon också gjorde hyss. Ytterligare har Emil drag av Lindgrens pappa Samuel August och hennes bror Gunnar. Astrids pappa ”fungerade som levande uppslagsbok” åt henne och var även ”duktig på att berätta historier”. Många händelser (t.ex. kometen, jordbävningen) som beskrivs i Emil-böckerna grundar sig på verkligheten. Tidsmässigt placerar sig händelserna tydligen i Sverige i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet, för det förekommer bl.a. fattigstuga, husförhör och värnpliktslag i berättelserna. (Lindgren 1984; Saltkråkan 2010.)

2 Bakgrundsfakta om författaren och översättaren

I det här kapitlet berättar jag först om författaren Astrid Lindgren. Därefter presenterar jag Aila Meriluoto, som har gjort den finska översättningen av *Emil i Lönneberga* och av *Nya hyss av Emil i Lönneberga*. Den finska översättningen av *Än lever Emil i Lönneberga* har gjorts av Kerttu Piskonen. Till tyska har *Stora Emilboken* översatts av Karl Kurt Peters. Vad gäller Kerttu Piskonen och Karl Kurt Peters finns det inte mycket information tillgänglig om dem.

2.1 Astrid Lindgren – ”en bondjänta från Vimmerby”

2.1.1 Biografi

Astrid Anna Emilia Lindgren, Sveriges mest berömda författare, föddes den 14 november 1907 på gården Näs i Vimmerby i Småland. Astrid blev tidigt intresserad av läsning och fick sin första bok (*Snövit Barnens julkalender*), som hon till slut lärde sig utantill, 1911. Lindgrens skolväg började den 7 augusti 1914 i Vimmerbys småskola. Redan i skolan var hon duktig på att skriva och vann en novelltävling i Vimmerby Tidning 1920, varefter hon blev kallad för Vimmerbys Selma Lagerlöf. Trots att Astrid var rebellisk redan som ung avlade hon realexamen med höga betyg. Därefter fick hon arbete som volontär (korrekturläsare) på Vimmerby Tidning. Efter två år där flyttade Astrid till Stockholm 1926. I Stockholm lärde sig Lindgren maskinskrivning och stenografi. (Bergsten 2007; Saltkråkan 2010.)

1928 fick Lindgren anställning som sekreterare på Kungliga Automobilklubben. I början av 30-talet skrev hon små berättelser för tidningarna Landsbygdens jul och Stockholms Tidningen. I slutet av 30-talet anställde kriminologen Harry Söderman Astrid som sin sekreterare, och under andra världskriget arbetade hon på underrättelse-tjänstens avdelning för brevcensur. År 1946-1970 arbetade Lindgren som förlagsredaktör och ansvarig för barnboksavdelningen på Rabén & Sjögren, och 1963 blev hon som första barnboksförfattare invald i Samfundet De Nio (Svenskt Litteraturllexikon 1964:293). På Rabén & Sjögren hade Astrid dubbla roller för ”hon var författare på förmiddagarna och redaktör på eftermiddagarna”. Astrid Lindgren dog i sitt hem i Stockholm den 28 januari 2002, 94 år gammal. (Saltkråkan 2010.)

2.1.2 Författarskap

Astrid Lindgren var 13 år gammal när hennes första berättelse (*På vår gård*) publicerades i Vimmerby Tidning. Hennes första stora framsteg skedde i september 1944, då hennes bok *Britt-Mari lättar sitt hjärta* fick andra pris i förlaget Rabén & Sjögrens pristävling om flickböcker. 1945 vann Lindgren första pris i Rabén & Sjögrens barnbokstäv-

ling för *Pippi Långstrump* som lade grunden till hennes stora popularitet. Under åren 1944–1946 skrev Astrid sammanlagt sex barn- och ungdomsböcker. (Saltkråkan 2010; Svenskt Litteraturllexikon 1964:292.)

Astrid Lindgren sägs ha varit nyskapare, och munterhet och allvar växlar i hennes produktion. Pippi t.ex. är rik, mäktig, stark och obunden av vardagens och auktoritetens krav, alltså ett förkroppsligande av barns dröm om makt. Denna ”frånvaro av sedelärande och moraliserande tendens innebar en revolution i svensk barnlitteratur”. Sin förmåga att skapa spänning visade Lindgren med *Mästerdetektiven Blomkvist* (1946). För *Rasmus på Luffen* (1956) belönades hon med H. C. Andersen-medaljen, och för *Nils Karlsson-Pyssling* (1949) fick hon Nils Holgersson-plaketten. Andra kända verk av Lindgren är bland annat böckerna om barnen i Bullerbyn (1946-1952), *Mio, min Mio* (1954), *Lillebror och Karlsson på taket* (1955), *Madicken* (1960), Emil-böckerna (1963–1970), *Bröderna Lejonhjärta* (1973) och *Ronja Rövardotter* (1981). (Svenskt Litteraturllexikon 1964:292–293.) I Lindgrens produktion syns kulturbundenhet bland annat i det att hon har använt Vimmerby och Småland (i Emil-böckerna) samt Stockholm (t.ex. i böckerna om Karlsson på taket och i *Vi på Saltkråkan*) som miljö för händelserna i sina böcker (Sarmavuori 1986:41–42). Ytterligare förekommer det ett stort antal typiska svenska maträtter (t.ex. palt och polkagrisar) och några kulturella fenomen som är typiska för Sverige, som t.ex. fattigstuga, i Emil-böckerna.

2.2 Författare, översättare och poet – Aila Meriluoto

Aila Marjatta Meriluoto-Paakkanen, en finsk författare, översättare och poet, föddes den 10 januari 1924 i Pieksämäki (Sanojen aika – Suomalaisia nykykirjailijoita 2008). Aila Meriluoto tog studenten vid samskolan i Pieksämäki 1943. Sin första diktsamling (*Lasimaalaus*), som blev en stor succé, gav hon ut 1946, då hon var bara 22 år gammal. Meriluotos debutsamling var optimistisk men också trotsig och blev en av de populäraste finska diktsamlingarna genom tiderna. *Lasimaalaus* och Meriluotos andra samling *Sairas tyttö tanssii* innehåller metriska och sluttrimmade dikter. Under åren 1948–1956 gav Meriluoto ut en barnbok (*Pommorommo* 1956) men inga dikter. (Tontti 2004; Sanojen aika – Suomalaisia nykykirjailijoita 2008; Miettinen 2009; Peltola 2010.)

I Meriluotos diktsamlingar *Pahat unet* (1958) och *Portaat* (1961) är språket modernare än i hennes tidigare samlingar och dikterna är mestadels ometriska. 1962 flyttade Meriluoto till Sveriges Lappland. I Sverige skrev hon prosa (*Peter-Peter* 1971), översättningar och fyra diktsamlingar varav *Asumattomiin* (1963) och *Tuoddaris* (1965) innehåller dikter bland annat om Lapplands natur. På 1970-talet skrev Meriluoto konfessionell prosa som accepterades av kritiker först på 1990-talet. (Tontti 2004; Miettinen 2009; Peltola 2010.)

1974 kom Meriluoto tillbaka till Finland och skrev en biografi över Lauri Viita. På 1970- och 1980-talet blev hennes poetiska språk ännu friare. Från och med 1970-talet har många av hennes dikter varit präglade av talspråkighet. Av hennes diktsamlingar innehåller bland annat *Varokaa putoavia enkeleitä* (1977), *Talvikaupunki* (1980) och *Ruusujen sota* (1988) flera tydligt självbiografiska dikter. Under sitt liv har Meriluoto utöver dikter skrivit också prosa, romaner och barnböcker samt översatt bland annat Martinson (*Aniara* 1963), Rilke, Goethe, Shakespeare och Lindgren. Ytterligare har hon gett ut två dagböcker och ett memoarverk. (Tontti 2004; Miettinen 2009; Peltola 2010.)

Som sagt ovan har Aila Meriluoto översatt *Emil i Lönneberga* (1970) och *Nya hyss av Emil i Lönneberga* (1971) till finska. *Än lever Emil i Lönneberga* har för sin del översatts till finska av Kerttu Piskonen 1971. Den tyska översättningen av *Emil i Lönneberga* (1964), *Nya hyss av Emil i Lönneberga* (1966) och *Än lever Emil i Lönneberga* (1970) har gjorts av Karl Kurt Peters.

3 Barnlitteraturforskning

Barnlitteraturforskning är en relativt ny vetenskapsgren. Till exempel i Sverige skrevs den första akademiska avhandlingen om barnlitteratur på 1970-talet. I början var studierna oftast deskriptiva. Teoretiska undersökningar av barnlitteratur gjordes först på 1980- och 1990-talet. Nuförtiden är barnlitteraturen ett populärt, väldigt dynamiskt och expansivt forskningsområde, och det ledande landet inom sektorn är USA. I slutet av 1900-talet och i början av 2000-talet har det skrivits flera viktiga teoretiska verk bland annat av Roberta Seelinger Trites, Margery Hourihan, Robyn McCallum och Christine

Wilkie-Stibbs. Synen på barnlitteratur har på sistone starkt påverkats av den pågående och omfattande diskussionen inom det tvärvetenskapliga fältet barndomsstudier (eller barndomsvetenskap). Det viktigaste temat i denna diskussion har varit frågan om själva barndomsbegreppet. Vad gäller definition av begreppet barndom, finns det två motsatta inriktningar, essentialism och konstruktivism. Enligt den förstnämnda är barndomen ett absolut begrepp som har inbyggda, definierbara egenskaper, medan den sistnämnda ser barndomen enbart som social konstruktion som påverkas av tid och kultur. Vad barnlitteraturens status i sin tur beträffar har *Harry Potter*-böckerna haft mycket stor betydelse för den. På 2000-talet har aktuella områden i barnlitteraturforskningen varit bland annat narratologi (speciellt karaktärsteori), barnlitteraturens väsen och bilderböcker. (Nikolajeva 1992:7; Nikolajeva 2004:11–15.)

Enligt Vivi Edström och Maria Nikolajeva innefattar begreppen *barnbok* och *barnlitteratur* också begreppen *ungdomsbok* och *ungdomslitteratur*. Edström anser att barnböcker är ”litteratur producerad för barn upp till ungefär 12 års ålder”, medan Nikolajeva menar att barnlitteratur är ”litteratur skriven, publicerad, marknadsförd och behandlad [...] med barn [människor mellan 0 och 18 år] som dess huvudsakliga publik.” Liksom bland annat populärlitteratur, kvinnolitteratur, arbetarlitteratur och invandrarlitteratur betraktar man i allmän litteraturvetenskap ofta också barnlitteratur som sekundärlitteratur. (Edström 1982:7; Nikolajeva 2004:13–15.)

Barnlitteratur är ingen (eller åtminstone inte en enhetlig) genre eftersom den inte har ”tydliga, definierbara återkommande drag”. Den är inte heller ”ålders-, köns- eller kulturellt neutral”. Ytterligare är inte allt som barn läser barnlitteratur, och barnlitteratur kan inte definieras enbart genom dess läsare (litteraturens publik kan därutöver ändras genom åren) eller dess huvudpersoner. Alla böcker om barn kan inte heller klassificeras som barnlitteratur. Enligt Nikolajeva är barnlitterära genrer bland annat vardagsberättelser, familjeberättelser, skolberättelser (t.ex. internatskoleberättelser), idrottsböcker, populärlitteratur för barn (t.ex. deckare, kärlekshistorier, karriärböcker, sjörövarromaner, hästböcker, flygböcker och rackarungeböcker) samt djur-, natur- och leksaksberättelser. En speciell typ av barnlitterära texter är ytterligare bilderböcker. Också folksagor och klassiker samt faktaböcker räknas som en genre inom barnlitteraturen. Enligt Nikolajeva är dessa genrekategorier dock tveksamma. Ytterligare kan barnböcker

indelas i fantasi och realism, vilket möjligtvis är den ”mest komplicerade genreindelningen inom barnlitteraturen”. (Nikolajeva 2004:13–14, 21–23.)

Vad gäller min undersökning anser jag (liksom Edström) att barnböcker är litteratur producerad för barn upp till ungefär 12 års ålder. Enligt min åsikt är barnlitteratur ingen (eller åtminstone inte en enhetlig) genre, och den är inte heller ålders-, köns- eller kulturellt neutral. Ytterligare anser jag att allt som barn läser inte är barnlitteratur och att alla böcker om barn inte kan klassificeras som barnlitteratur. Vad Emil-böckerna beträffar är de enligt min mening barnböcker. Vad gäller genre anser jag att Emil-böcker är vardagsberättelser eller/och rackarungeböcker.

3.1 Barnlitteraturforskningens metoder och mål

Enligt Klingberg (1972:19) är målet för barnlitteraturforskningen ”*kommunikationen mellan litteraturen och barnen*”. Kommunikationsprocessens delar är sändare, meddelande och mottagare, och det finns både litteratur som produceras av vuxna för barn och litteratur som barnen själva producerar. Enligt Klingberg används mångsidiga metoder från olika vetenskaper i barnlitteraturforskningen. Dessa är bland annat litteraturvetenskapliga metoder, konstvetenskapliga metoder, sociologiska metoder, barnpsykologiska metoder och pedagogisk-historiska metoder. Nikolajeva säger för sin del att man kan forska i barnlitteratur med bland annat traditionella pedagogiska metoder, läopsykologiska metoder, rent litterära metoder och estetiska metoder. Användbara metoder är också narratologiska modeller. Narratologi är en textorienterad teori som granskar textens uppbyggnad, berättarteknik. (Klingberg 1972:19–25; Nikolajeva 2004:24–25, 34–36.)

Vad gäller min undersökning placerar den sig primärt inom översättningsforskning eftersom jag jämför originaltexten med översättningarna för att se hur översättarna har översatt kulturbundna element till finska och tyska. Min undersökning har emellertid också att göra med barnlitteraturforskning eftersom jag också jämför originalet med översättningarna för att se om det har hänt några ändringar i berättartekniken (i berättarens roll och i berättelsens miljö) när Stora Emilboken har översatts. Dessutom

kan översättningsforskning anses vara ett delområde i barnlitteraturforskningen eftersom största delen av barnböcker är översatta.

3.2 Berättarteknikerna i barnböcker

3.2.1 Berättarens roll

Med begreppet berättare menas den som berättar en historia. Några forskare anser att det bara finns en berättare i texten om berättarens röst hörs tydligt eller om berättaren också ”uppträder som en person i berättelsen” (det är frågan om en jag-berättare). Berättelsen betyder för sin del sättet att berätta. Enligt Nikolajeva är berättarperspektivet ”avgörande för vår uppfattning, förståelse och tolkning av litterära texter.” (Nikolajeva 2004:145)

Enligt en del forskare är ambivalent tilltal ett speciellt drag i barnlitteraturen. I barnböcker kan författare vid tilltal vända sig antingen enbart till barnet eller både till barnet och till den vuxna medläsaren. Det förstnämnda fallet (enkelt tilltal) är inte så frekvent. I de flesta traditionella barnböcker talar författaren ”till den vuxna medläsaren över barnets huvud” (dubbelt tilltal). Ett annat sätt att tilltala både barn och vuxna är att vända sig till båda ”på jämlika villkor” (samtidigt eller jämlikt tilltal). (Nikolajeva 2004:30, 147.)

Vad gäller Astrid Lindgren har hon använt varierande berättarroller i sitt författarskap. Till exempel i sin debutbok (*Britt-Mari lättar sitt hjärta*), som är en brevroman, är berättaren en ung flicka. *Pippi Långstrump* är däremot skriven i tredje person, även om Pippi själv ibland övertar berättarrollen. I Bullerby-böckerna för en ung flicka (Lisa) ordet för en hel grupp barn, och bland annat *Mio, min Mio* och *Bröderna Lejonhjärta* är skrivna i jag-form. I *Emil i Lönneberga* finns det för sin del en vuxen (didaktisk) jag-berättare som berättar om någonting som hände för länge sedan, men den deltar inte själv i berättelsen. (Edström 1982:76–81; Nikolajeva 2004:157.)

De grundläggande sätten att använda sig av berättaren är jag-berättaren och tredjepersonsberättaren. Den förstnämnda betyder att en av personerna i berättelsen omnämns som ”jag” och den sistnämnda att alla personerna i berättelsen omnämns som

”han” eller ”hon”. Ytterligare kan det förekomma andrapersonsberättelse som betyder att en av personerna i berättelsen omnämns som ”du”. Andrapersonsberättelse är dock mycket sällsynt. På 1700- och 1800-talet (samt i början av 1900-talet) ansågs en didaktisk tredjepersonsberättare vara ”den lämpligaste formen” i barnböcker, eftersom äldre barn- och ungdomsböcker ”oftast skrevs i pedagogiskt syfte”. (Nikolajeva 2004:147–148)

En tredjepersonsberättare kan vara allvetande, begränsad allvetande, objektiv (dramatisk) eller introspektiv. Allvetande betyder att man kan berätta om samtida händelser på flera ställen, följa flera olika personer och gå in i deras tankar. I folksågor finns det alltid allvetande berättare liksom också i de tidiga barnböckerna (skrivna på 1700- och 1800-talet samt i början av 1900-talet). En begränsad allvetande tredjepersonsberättare (som förekommer t.ex. i Harry Potter-böckerna) vet inte allt och följer till exempel enbart några centrala personer. En objektiv tredjepersonsberättare (som förekommer bl.a. i Pippi-böckerna) visar i sin tur endast de yttre handlingarna och omständigheterna, och kan inte gå in i personernas tankar. En introspektiv tredjepersonsberättare är för sin del en vanlig berättarform i modern psykologisk barnlitteratur (ett exempel på detta är Elvis-böckerna), och den visar händelserna genom en persons ögon. Med en jag-berättare kan man direkt återge personens tankar och känslor, men å andra sidan har man då en begränsad tillgång till information, i synnerhet om jag-berättaren är ett barn (begränsad livserfarenhet, begränsat ord- och begreppsförråd o.s.v.). (Nikolajeva 2004:148–153.)

I barnlitteraturen kan berättare vara öppna eller dolda. En öppen berättare betyder att det finns en klar berättarröst i texten. En dold berättare (en sådan finns t.ex. i de flesta av Tove Janssons Muminböcker) innebär i sin tur att det inte är möjligt att peka ut berättarinstansen. Den sistnämnda associeras oftast med författaren. En öppen berättare kan vara rentav påträngande, vilket betyder att berättaren avbryter berättandet med sina kommentarer eller vänder sig direkt till läsaren. Till exempel i *Emil i Lönneberga* finns det en öppen, påträngande berättare. I många gamla barnböcker (skrivna på 1800-talet eller i början av 1900-talet) är berättare i allmänhet didaktiska eller/och auktoritära. Inom narratologin anses bland annat rapporter (t.ex. utdrag ur resehandböcker), tidningsklipp (närmare sagt insatta texter som föreställer tidningsklipp), direkt tal (dialoger) och inre monologer höra till de ”icke-berättade” texterna, medan till exempel mil-

jöbeskrivningar, personbeskrivningar, indirekt tal, sammanfattningar av händelser och kommentarer angående händelser och personer anses vara säkra tecken på en närvarande berättare. (Nikolajeva 2004:159–161.)

Inom den moderna narratologin beskrivs berättarens förhållande till historien med begrepp som utgår från berättelsens nivåer. Historien utspelar sig på den diegetiska nivån (berättelsenivå), och ovanför den ligger den metadiegetiska nivån. Under berättelsenivån befinner sig i sin tur den hypodiegetiska nivån. Till exempel i Nalle Puh-böckerna är den så kallade ramberättelsen där Christoffer Robins far berättar godnattsagor för Christoffer metadiegetisk om äventyren i Sjumilaskogen anses utgöra den diegetiska nivån. Historier om Nalle Puh och hans vänner är däremot hypodiegetiska om nivån där fadern berättar godnattsagor för Christoffer Robin uppfattas som diegetisk. Berättaren kan vara identisk (en homodiegetisk berättare) eller icke-identisk (en heterodiegetisk berättare) med någon person i berättelsen. En intradiegetisk berättare befinner sig i sin tur inom fiktionen under berättelseakten (berättar utan distans dvs. allteftersom händelserna utspelar sig) och en extradiegetisk berättare utanför fiktionen (berättar med distans). (Nikolajeva 2004:162–163.)

Ytterligare använder man termer extradiegetisk-heterodiegetisk berättare, extradiegetisk-homodiegetisk berättare, intradiegetisk-heterodiegetisk berättare och intradiegetisk-homodiegetisk berättare. En extradiegetisk-heterodiegetisk berättare kallas oftast allvetande (och allnärvarande), och han ”befinner sig utanför berättelsen under själva berättandet” samt är ”inte någon person i berättelsen”. En extradiegetisk-homodiegetisk berättare skiljer sig från den förstnämnda i det att den ”deltar själv i de händelser som det berättas om”. Vidare kan man kalla en extradiegetisk berättare metadiegetisk (t.ex. ”det anonyma jaget” i Emil-böckerna) eller hypodiegetisk (t.ex. Pippi själv i Pippi Långstrump-böckerna, när hon berättar ”ändlösa skrönor för Tommy och Annika”) om den ”uppträder som figur”, och inte endast som röst, ”på en annan berättelsenivå”. En intradiegetisk-heterodiegetisk berättare befinner sig för sin del inom fiktionen (dvs. berättar utan distans) men deltar inte i händelserna. Också en intradiegetisk-homodiegetisk berättare (t.ex. Lisa i Astrid Lindgrens Bullerby-böcker) ”befinner sig inuti sin berättelse”, men till skillnad från den föregående är han själv en person i sin berättelse. (Nikolajeva 2004:163–165.)

Denna information om berättarens roll är relevant för min analys eftersom jag också tar reda på om det har hänt några förändringar i berättartekniken (i berättarens roll eller berättelsens miljö) när *Stora Emilboken* har översatts till finska och tyska.

3.2.2 Berättelsens miljö

I en historia är handlingens tid och plats enligt Nikolajeva väldigt viktiga delfaktorer. För berättelsen kan miljön ha mer eller mindre betydelse. I barnlitteraturen är tid och rum mestadels mer preciserade än i folksagor. De beror också på den tänkta läsarens ålder, till exempel böcker för mycket små barn har ofta en bekant närmiljö (t.ex. hemmet, trädgården, gatan, skolan, sommarstället) och tiden i dem är en obestämd nutid. Också bland annat *Emil i Lönneberga*, som är avsedd för äldre barn och präglas av en förgången tid, utspelar sig i barnets närmiljö (i Emils hemgård samt i hans hemby och hembygd). På det hela taget är det typiskt för äldre barnböcker (skrivna på 1700- och 1800-talet och i början av 1900-talet) att ha en konkret (ibland klart avgränsad) handlingsplats och att utspela sig i en bestämd eller obestämd dåtid (nära eller avlägsen). I den traditionella barnlitteraturen utspelar sig händelserna oftast på landet eller i en liten stad på sommaren. Detta gäller den traditionella barnlitteraturen världen över. (Nikolajeva 2004:71–73, 79–80)

Att miljön beskrivs korrekt är särskilt viktigt för en välkonstruerad historia, för miljöbeskrivningen har bland annat ett pedagogiskt syfte. Till exempel i *Emil i Lönneberga* (som innehåller mycket dialog) ges en mängd information om seder och bruk (t.ex. om mat, bostad, redskap och sociala förhållanden) i Småland förr i tiden, men denna information ligger i bakgrunden. Utöver de didaktiska funktionerna kan miljön bland annat bidra till att skapa och belysa en konflikt, vara motståndare av en person, skapa en känsla eller atmosfär eller fungera som symbol. Ytterligare är det möjligt att en ”extrem” miljö fungerar som en katalysator för en mognadsprocess hos personen. (Nikolajeva 2004:78–79.)

Vad gäller Astrid Lindgren använde hon autentiska eller fiktiva ortnamn efter behag och berättelsens syfte. Hembygden (Vimmerby och Småland) gav henne lokal inspiration, även om hon i flera av sina berättelser ”undvek att illudera någon speci-

ell verklighetstrohet”. Det kan sägas att Lindgrens skildring knyter an ”till en litterär småstadstradition”. Typiskt för henne som miljöskildrare är att sträva efter allmängiltighet och att hålla sig nära barnens egna upplevelser av rum och landskap. (Edström 1982:156–160.)

I det här kapitlet (3.2) har jag presenterat berättarteknikerna i barnböckerna. Denna information om berättarens roll och berättelsens miljö är relevant för min analys eftersom jag också tar reda på om det har hänt några förändringar i berättartekniken när originalet översatts till finska och tyska.

4 Översättning

Det här kapitlet innehåller information om översättande, översättningsvetenskap, översättningsvetenskapliga teorier samt om att översätta för barn och att översätta kulturbundna element. Avsnitten 4.1.1, 4.1.2, 4.1.3, 4.1.4 och 4.1.5 fungerar som teoribakgrund till min undersökning. Avsnittet 4.1.6 fungerar i sin tur delvis som teoribakgrund, men innehåller också metod för min undersökning. Vad gäller avsnittet 4.2 innehåller det allmän information om översättning för barn och om adaptation och censur inom barnlitteraturen. I avsnittet 4.3 betraktar jag kulturbundna element, alltså de element som är relevanta med tanke på min undersökning, och översättningsstrategier som kan tillämpas vid översättning av kulturbundna element.

4.1 Om översättande och översättningsvetenskap

Att översätta texter kan sägas vara ett urgammalt fenomen (se kapitel 1 i denna avhandling) för man har gjort litterära översättningar i flera språk (som t.ex. i finskan) så länge själva skriftspråket har existerat. Trots detta har översättningar blivit föremål för teoretiska och vetenskapliga undersökningar först under de senaste årtiondena. (Ingo 1991:9.) Begreppet översättande kan betraktas ur flera olika synvinklar och definieras på många olika sätt. Till exempel enligt Koskinen (1994:84) är översättande paradoxal

verksamhet, för den tar sin början med att översättaren märker och accepterar olikhet, men dess mål är likhet. Newmark (1991:5) i sin tur konstaterar att ett sätt att betrakta översättande är att se översättning som produkt av sin egen kultur och tid (som komponent av målspråklig litteratur). Av samma åsikt är också Toury (1995:23–28) som anser att översättningar är (mål)kulturella fakta. Ytterligare kan översättande ses som omskrivande (eller skrivande på nytt) och skapande (Oittinen 2000a:265–267; Outin 1997:45; Säyriö 1993:83).

Översättningsvetenskapen kan indelas i olika delområden. Ingo (1991:13) konstaterar att det till exempel enligt Koller (1983) finns åtta forskningsgrenar i översättningsvetenskapen. Dessa är översättningsteori, språkparabunden lingvistisk översättningsvetenskap, textbunden översättningsvetenskap, vetenskaplig översättningskritik, tillämpad översättningsvetenskap, översättningsvetenskapens teorihistoria, översättnings- och receptionshistoria samt översättandets didaktik. Min undersökning representerar närmast språkparabunden lingvistisk översättningsvetenskap som bland annat beskriver speciella översättningssvårigheter. (Ingo 1991:13–14.)

4.1.1 Språk och kultur

Språket hör alltid ihop med vissa kulturer och vice versa, och de kan åtminstone inte helt skiljas åt. Språket både avspeglar och skapar verklighet, och olika språk strukturerar världen och verkligheten på olika sätt. Ett bra exempel på detta är färger som är språkberoende. (Koskinen 1994:81; Sorvali 1983:94.) Kultur och språk lever båda i tid och rum och varje kultur och nation har sina egna seder och bruk. Vad gäller språk och kultur är till exempel svenskan enligt min mening ett språk som talas av två nationer (svenskar och finnar). Ytterligare är bland annat vissa naturfenomen olika beroende på geografiskt läge. Till exempel sådana naturfenomen som höstfärger, midnattssol, norrsken eller polarnatt finns inte överallt i världen. De här skillnaderna mellan käll- och målkulturen kan förorsaka svårigheter när man översätter texter, och översättaren måste alltså känna både käll- och målkulturen (samt också olika värdeladdningar hos olika begrepp) väl för att kunna identifiera de nämnda skillnaderna och lösa eventuella problem som orsakas av dem. Särskilda översättningsproblem uppstår om någon händelse, vana

eller ett fenomen är okänt i målkulturen i fråga. Som exempel kan nämnas den finskspråkiga beskrivningen av vintern med dess flera olika typer av snö (*loska, nuoska, rännätä, sohjo, tykky* o.s.v.). Det kan vara svårt att översätta en sådan text noggrant till exempel i Australien eller i Afrika eftersom det där är ovanligt att det snöar. (Reiss & Vermeer 1986:18; Tuulinen 1999:13–14.)

Eftersom jag undersöker översättningen av kulturbundna element i den här avhandlingen, anser jag det vara viktigt att också definiera kulturbegreppet. I Norstedts Svenska Ordbok (2003:643) ges tre definitioner av ordet *kultur*. För det första kan ordet användas i betydelsen 'formen i vilken (viss) större grupp människor ordnar sin försörjning och organiserar gemensamma angelägenheter på samhällslig nivå'. För det andra kan det definieras som 'sammanfattningen av allt som skapats av människor för att ge (högre) andliga upplevelser, särskilt om konst, litteratur, musik och dylikt, men även om vetenskap'. För det tredje kan ordet kultur betyda 'det att systematiskt odla jord'. Enligt Leppihalme (2000:89) betyder kultur "tankar, vanor, kunskaper och värden som förenar en viss grupp människor". Leppihalme (2000:89) anser att kulturen påverkar människans verksamhet på många olika sätt och att översättaren överskrider språkliga och kulturella gränser när han/hon översätter. Newmark (1988:94) i sin tur är av den åsikten att kultur är "ett levnadssätt och dess manifestationer som är karakteristiska för en viss gemenskap som använder ett visst språk för att kommunicera".

Enligt Stier (2009:27–28) finns det fyra typer av kulturbeskrivningar: beteendemässiga, funktionalistiska, kognitivistiska och symbolistiska. Beteendemässiga och funktionalistiska beskrivningar tar hänsyn till "individens yttre beteende och handlande". Enligt en beteendemässig kulturdefinition kan "en kultur ses som en grupp människors 'sätt att leva'". I funktionalistiska beskrivningar anses kulturen vara ett socialt system som består bland annat av värden, normer, lagar och regler. Kognitivistiska beskrivningar i sin tur tar fasta på "människans inre värld". Enligt symboliska beskrivningar innefattar kulturen "allt det som människor har skapat och påverkat, både materiella föremål [...] och immateriella företeelser [...]", och den "bör betraktas som dynamiskt system som tillhandahåller individer symboler, innebörder och meningar". (Stier 2009:27–28.)

Samovar & Porter (1997:12–13) för sin del anser att kulturen innehåller bland annat kunskaper, erfarenheter, värderingar, attityder, vanor, aktiviteter, meningar,

hierarkier, religiösa principer, roller, världsåskådningar och artefakter. Det finns vissa allmänna kännetecken för begreppet kultur. Kulturen är inlärd, dynamisk, etnocentrisk och anpassbar. Ytterligare går den från generation till generation och baserar sig på symboler. Dessa kännetecken är enligt Samovar & Porter speciellt viktiga för interkulturell kommunikation. (Samovar & Porter 1997:12–15.)

Outin (1997:43) i sin tur anser att kultur är något som vanligtvis förknippas ”med intellektuella och konstnärliga sätt att uttrycka sig i ett visst land”. Ytterligare är kultur enligt Outin (1997:43) ”en symbol för kontinuitet och flexibilitet”. Till kultur hör till exempel politik, juridik, samhällsekonomi, frukostvanor, gester och miner o.s.v. Enligt Outin är översättandet en kulturöverföring som utgår både från källtexten och från måltextern (den översatta texten), och därför är det väldigt viktigt för översättaren att ”ha en gedigen kulturkunskap”. (Outin 1997:43–44.) Också Katan (1994) och Witte (2000) är av den åsikten att översättaren måste ha omfattande kulturkunskaper. Enligt Katan (1994:14) är översättare och tolkar ”kulturförmedlare” som måste vara ”ytterst medvetna om deras egen kulturella identitet och förstå hur deras egen kultur påverkar perception”. Katan (1994:60) anser att semantiska översättningsproblem beror på att ”betydelsen inte är inbyggd utan den tolkas enligt individuella och kulturspecifika föreställningar”. Witte (2000:38) för sin del definierar översättningen som ”kulturell transfer”. Hon (2000:11, 49–53) anser att en professionell översättare måste ha både kommunikativ (förmågan att producera och ta emot betydelsefulla meddelanden med hänsyn till respektive situation/kontext) och kulturell (kulturkunskaper) kompetens.

Som synes av det ovanstående kan kulturen alltså definieras och kulturbegreppet betraktas på många sätt. I de ovan nämnda definitionerna finns det många gemensamma faktorer. Exempel på dessa är bland annat kunskaper, vanor och värden som ingår i alla definitionerna. Också kulturbundna element eller realia kan grupperas på flera sätt (jfr kapitel 4.3 i denna avhandling) på grund av kulturbegreppets mångsidighet. I min undersökning syns detta närmast i det vilka element jag anser vara kulturbundna och vilka inte. I denna avhandling avser jag med kulturbundna element egennamn, kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt samt sånger och ramsor (se närmare kapitel 4.3) som jag anser vara mest problematiska att översätta i barnlitteratur.

4.1.2 Översättningens funktionella definitioner

Enligt Reiss & Vermeer är ett av de mest grundläggande problemen med översättning att man inte kan överföra alla aspekter i källtexten till en text på målspråket. Om man till exempel översätter ordagrant, ändras stilen och även syntaxen, vilket ofta också försvagar textens begriplighet. Till en semantiskt fri översättning leder ofta i sin tur det om man vill nå samma effekt i måltexten som i källtexten. Det är sällan möjligt att behålla samma form och struktur i texterna eftersom kulturen påverkar människornas sätt att tänka. Om man till exempel framför någon aspekt ordentligt, måste man möjligtvis försvaga andra aspekter. (Reiss & Vermeer 1986:24–25.)

Reiss & Vermeer ger emellertid två modeller av översättning, *tvåfasteorin* och *informationsteoretiska översättningen*. Den förstnämnda, som anses vara dominerande, betyder att översättaren tar emot källtexten och bearbetar den sedan till målspråket genom att koda om dess betydelse. Anhängarna av den här modellen (forskare) omnämner de kulturella aspekterna bara som faktorer som orsakar översättningsproblem. Enligt Reiss & Vermeer är kulturproblematiken alltid en del av språkproblematiken. Ytterligare anser de att måltexten alltid kan ha en annan funktion än källtexten. (Reiss & Vermeer 1986: 25–27.) Enligt Christiane Nord (1991:34–35), som kallar tvåfasmodellens första steg för *analys* (inläsning av texten) och dess andra steg för *syntes* (bearbetning av texten), baserar sig tvåfasmodellen på ordagrann översättning och kan enbart användas när man översätter formella yttranden eller texter som hör till traditionella texttyper (som väderrapporter). Enligt den informationsteoretiska modellen är en översättning information om källtexten. Den här teorin utesluter inte helt tvåfasteorin, utan forskare som understöder den föreslår att vissa texter (t.ex. valtal) kan översättas genom att ge information om källtexten. (Reiss & Vermeer 1986:28–32.)

Nord i sin tur har beskrivit översättande med tre olika modeller. Den första, som jag presenterat ovan handlar om tvåfasmodellen. Den andra är *trefasmodellen* vars faser hon kallar för *analys*, *transfer* och *syntes*. Nytt i denna modell är alltså transfer eller transkodning. Till skillnad från Reiss & Vermeer, som använder termen transkoda i tvåfasmodellen i stället för Nords syntes, ser Nord transkodning som ”meningen med det mottagna meddelandet förknippad med målmeddelandets syfte”. Enligt henne måste översättaren utarbeta en så kallad översättningsplan. Analysen och syntesen har i

denna modell samma funktioner som i tvåfasmodellen. (Nord 1991:35–36.) I *Från källspråk till målspråk* presenteras trefasmodellen utförligt av Rune Ingo, som kallar faserna för *analys* (förberedande textanalys, grammatikalisk analys, semantisk analys, stilanalys och pragmatisk analys), *överföring* och *bearbetning*. Ingo anser den andra fasen vara svårast att undersöka. (Ingo 1991: 92–94.)

Den tredje definitionen kallar Nord för *den länkande modellen* som har flera olika faser eller steg. Enligt henne motsvarar trefasmodellen förhållandena i verkligheten bättre än tvåfasmodellen, men det finns emellertid ett problem med den för den saknar instruktioner till översättaren om hur texten ska översättas. Nord anser att de olika stegen i den länkande modellen är viktiga och nödvändiga för att översättaren kan göra en bra översättning. Modellens första steg är att analysera måltextens skopos eller mening (Skoposteori presenteras närmare i avsnittet 4.1.3 nedan). Vid det andra steget, analysen av källtexten, måste översättaren få en generell idé om texten. Modellens sista steg är den slutliga struktureringen. Man kan säga att måltexten är kongruent med måltextens skopos om översättaren har kunnat producera en funktionell text som motsvarar sändarens behov. (Nord 1991:36–39.)

4.1.3 Skoposteori

Skoposteori, som är en av de många teorierna inom översättningsvetenskapen, presenterades år 1978 som del av den generella översättningsteori av Hans J. Vermeer (Nord 1991:27). Ordet *skopos* kommer ursprungligen från grekiskan och betyder 'mål'. Reiss & Vermeer i sin tur (1986:55) använder *skopos* synonymt med mål, mening och funktion. Jag presenterar den här teorin eftersom den enligt min mening innehåller det väsentligaste inom översättandet (att överföra betydelsen från källspråket till målspråket).

Enligt Reiss & Vermeer (1986:55, min översättning) är "översättningens syfte den avgörande faktorn för allt översättande". De anser att denna regel är en grundregel som översättarens alla lösningar beror på, och att det är viktigare att översättaren når det givna målet än att översättningen utförs på ett visst sätt. Översättningens skopos kan variera, och översättaren måste få veta vem som är mottagaren eller vilken som är mottagargruppen, eftersom det annars är omöjligt att definiera skopos. Det måste till

exempel göras vissa förändringar i en text om den översätts för en målgrupp som inte känner till källspråkets eller -kulturens begrepp eller historia eller som inte har tillräckligt med förkunskaper. Dessa förändringar kan göras innan eller efter det att texten översätts av en expert, eller en sakkunnig översättare kan göra dem medan hon/han översätter. (Reiss & Vermeer 1986:57–59.)

Reiss & Vermeer är av den åsikten att översättningens skopos kan vara ett annat än källtextens. De anser att en orsak till detta är att det är olika processer att producera en översättning och att producera en källtext. I skönlitterära texter är det särskilt svårt att ha samma skopos, eftersom man läser bland annat romaner ur olika synvinklar och med olika motiv i olika kulturer. Speciella problem förorsakas av det om en text översätts och läses till exempel hundra år efter den har skrivits. När texten överförs till en annan kultur, är det nästan omöjligt att överföra allt, även om det är viktigt att måltexten ligger så nära källtexten som möjligt. Genom att förändra textens funktion kan översättaren åstadkomma en översättning som ligger tillräckligt nära källtexten. (Reiss & Vermeer 1986:59–60.)

Vad gäller *Stora Emilboken* är en av dess funktioner att berätta om en femårig pojkes hyss och hans liv i södra Sverige vid sekelskiftet 1800–1900. I den tyska översättningen är textens funktion densamma som i originalet. I den finska översättningen har textens funktion i stället ändrats delvis, eftersom översättarna har gjort adapterande översättning d.v.s. placerat händelserna i Finland.

4.1.4 Målgrupp

Varje text har både en sändare och en mottagare. När det gäller mottagaren, är det enligt skoposteorin viktigt att översättaren tar reda på vem eller vilken budskapets mottagare eller mottagargrupp är innan hon/han börjar översätta. (Reiss & Vermeer 1986:59.) Christiane Nord anser att mottagaren kanske spelar den viktigaste rollen i nästan alla översättningsrelevanta textanalyser. Hon skiljer mellan källtextmottagaren och måltextmottagaren. Ytterligare kan mottagaren enligt henne vara en person som sändaren har tänkt skriva till (en adressat) eller en slumpmässig mottagare, vem som helst som läser texten (t.ex. översättaren själv eller de personer, som vill jämföra översättningen

med originalet). Översättaren får information om måltextmottagargruppen genom att kontrollera källtextmottagargruppen, även om den sistnämnda skiljer sig från måltextmottagargruppen. Enligt Nord gäller nästan samma drag (ålder, kön, utbildning, social bakgrund osv.) båda grupperna. (Nord 1991:58–64.) Enligt min mening stämmer detta delvis, men till exempel barnböcker läses både av barn och av vuxna åtminstone i västländerna.

4.1.5 Christiane Nords översättningsmetod

Christiane Nord har utarbetat en översättningsmetod för översättare. Den baserar sig på en grundlig analys av källtexten. Enligt henne är det nödvändigt att översättaren genomför en analys av källtexten, eftersom översättaren annars inte kan bli övertygad om att han/hon förstår källtexten. (Nord 1991:1 ff.) Analysen i Nords metod innehåller utomtextuella och inomtextuella faktorer samt effekt (Nord 1991:40). Först måste översättaren betrakta utomtextuella faktorer: sändaren, sändarens intention, mottagaren, kanalen, platsen, tiden och motiven för kommunikationen samt textens funktion. Sedan ska de inomtextuella faktorerna och effekten analyseras. Inomtextuella faktorer är enligt Nord bland annat innehåll, textstruktur, lexikon och meningsstruktur. (Nord 1991:41–45, 90–94.)

Med effekten avser hon det intrycket som mottagaren får antingen medvetet eller omedvetet när hon/han har läst texten. Enligt Nord är effekten varken helt inomtextuell eller helt utomtextuell, utan det är fråga om relationen mellan texten och dess mottagare. En av de viktigaste faktorerna bakom effekten kan sägas vara sändarens intention. Ytterligare kan man till exempel betrakta om det finns ett kulturellt avstånd mellan käll- och måltext eller inte och om effekten är konventionell eller unik. (Nord 1991:149–160.) Vad gäller min undersökning analyserar jag inomtextuella faktorer eller närmare sagt kulturbundna element (egennamn, kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt, sånger och ramsor) och berättarteknik (berättarens roll och berättelsens miljö) i källtexten och i måltexterna.

4.1.6 Översättningskritik

Enligt Peter Newmark (1988:184–185) är översättningskritiken, som vanligtvis sker genom att forskaren jämför översättningen eller översättningarna med originalet, en central länk mellan översättningsteori och -praktik. Det kan finnas olika orsaker till kritiken, och översättningen kan granskas av olika auktoriteter (t.ex. en granskare anställd av översättningsfirman, den som beställt översättningen, en yrkesmässig översättningskritiker och läsarna). Newmark anser att varje grundlig kritik innefattar fem olika faser: analys av källtexten, analys av översättarens syfte, jämförelse av källtexten och översättningen, bedömning av översättningen och bedömning av översättningens vikt i målkulturen. (Newmark 1988:184–186.)

I den första fasen (när källtexten analyseras) kan forskaren beakta författarens syfte och mål, attityden till ämnet, beskrivning av målgruppen, språkets kvalitet, textens tema osv. När forskaren evaluerar översättarens syfte är det centralt att han/hon försöker förstå varför översättaren har använt vissa metoder. I den tredje fasen diskuteras kritikern hur översättaren har löst vissa översättningsproblem i måltexten, vilket sker så att problemen grupperas under huvudrubriker, till exempel titel, struktur, förändringar, metaforer, kulturella begrepp, ort- och personnamn, ordlekar, idiom osv. Efter jämförelsen bedöms hur noga översättningen motsvarar källtexten, och översättningen värderas också som autonom text. Till sist ställer man frågor om översättningens betydelse. (Newmark 1988:186–189.) Denna modell av översättningskritik har paralleller i Christiane Nords översättningsmetod som baserar sig på en grundlig analys av källtexten (jfr avsnittet 4.1.5).

Vad min undersökning beträffar är den tredje fasen i Newmarks modell relevant, eftersom jag jämför originalet med översättningarna och diskuterar hur översättarna har översatt olika kulturbundna element. Detta sker så att jag grupperar kulturbundna element under huvudrubriker (egennamn, kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt, sånger och ramsor). Ytterligare granskar jag om det har hänt några ändringar i berättartekniken (berättarens roll och berättelsens miljö) under översättandet.

Vad gäller acceptabiliteten av översättningarna, vilket enligt min mening också är viktigt att nämna här, har man olika förväntningar mot översättningar i olika tider och olika kulturer. De här förväntningarna varierar bland annat enligt genre. I

barnlitteraturen tillåter översättningsnormer i allmänhet mer manipulation än i vuxenlitteraturen eftersom läsbarhet eller förståelighet och didaktisk och ideologisk lämplighet oftast har huvudvikten i barnböcker. (Puurtinen 2002:82–85.) Enligt André Lefevere (1992:41), som har undersökt översättning av skönlitteratur, finns det fyra normer som påverkar bearbetning av en skönlitterär källtext (bearbetningens omfattning och art): målkulturens poetik (uppfattning om litteratur och dess genrer), textens värld (seder, begrepp o.s.v.), målkulturens ideologi och språkliga normer. Kulturskillnaderna kan vara stora, vilket framgår tydligt bland annat av den japanskspråkiga översättningen av sagan om Rödluvan. I den ifrågavarande översättningen ångrar vargen sina tilltag. Sagan har alltså bearbetats så att den är i enlighet med principen om harmoni som råder i den japanska kulturen. (Puurtinen 2002:85.)

Enligt den israeliska översättningsforskaren Gideon Toury (1995), som har skapat begreppet *acceptabilitet*, ”beror översättningens acceptabilitet på i vilken mån översättningen följer målspråkets och den målspråkliga litteraturens normer”. Både form och innehåll i översättningen är avgörande för acceptabiliteten. Ett motsatt begrepp (eller den andra yttersta ändan i kontinuum) är *adekvathet*, som enligt Toury betyder ”att man följer normer i källspråket och den källspråkliga litteraturen”. (Toury 1995:56–57, refererat i Puurtinen 2002:82.) Enligt Puurtinen (2002:83) anses acceptabilitet och adekvathet vara varandras motsatser för tydlighetens skull, men de kan ibland vara mycket nära varandra.

Med begreppet *ekvivalens* refereras i sin tur till motsvarigheten mellan översättningen och källtexten (Koskinen 2002:375). Enligt Wollin (1991:40) betyder ekvivalensen likvärdighet mellan källspråkets och målspråkets former. Exempelvis är de följande två svensk- och engelskspråkiga satserna semantisk likvärdiga eller ekvivalenta eftersom de uttrycker samma innehåll och förmedlar samma information: *I morgon börjar vi klockan åtta, precis.* resp. *Tomorrow we begin at eight, precisely.* I dessa satser beror ekvivalens inte endast på ord som har samma betydelse i svenskan och engelskan, utan den är också beroende av grammatik (närmare bestämt syntax) och satsernas funktion i de nämnda språken. (Wollin 1991:41–43.)

Ytterligare är också Lawrence Venutis (1995:1–10) termer *adapterande* och *främmandegörande* enligt min mening värda att nämnas här. Den första betyder enligt Aaltonen (2002:403) att man gör en översättning som liknar målspråkliga texter,

och den andra att ”översättningen skiljer sig tydligt från de motsvarande målspråkliga texterna”. Venuti själv (1995:42) gynnar främmandegörandet i alla slags texter.

4.1.7 Sammanfattande synpunkter

I det här kapitlet (4.1) har jag presenterat översättning allmänt. Som sagt ovan representerar min undersökning närmast språkparsbunden lingvistisk översättningsvetenskap som bland annat beskriver speciella översättningssvårigheter. I min undersökning syns det att kultur kan definieras och kulturbegreppet betraktas på många sätt närmast i det vilka element jag anser vara kulturbundna och vilka inte. Med kulturbundna element avser jag i denna avhandling egennamn, kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt samt sånger och ramsor. Jag har valt att undersöka just dessa kulturbundna element eftersom jag anser att de är mest problematiska att översätta i barnböcker (åtminstone på basis av tidigare forskning). Ytterligare har Christiane Nords metod för att översätta som baserar sig på en grundlig analys av källtexten relevans för min undersökning vad gäller att analysera inomtextuella faktorer (se närmare avsnittet 4.1.5). Också Peter Newmarks modell av översättningskritik (eller egentligen dess tredje fas) är relevant för min undersökning eftersom jag jämför originalet med översättningarna och diskuterar hur översättarna har översatt olika kulturbundna element (se närmare avsnittet 4.1.6).

4.2 Att översätta barnböcker

4.2.1 Allmänt om barnboksöversättning

Enligt Klingberg (1977:30) gäller ”det mesta, som gäller översättningsgranskning i allmänhet, också granskningen av barn- och ungdomsboksöversättningar”. Han anser att man speciellt måste beakta målgruppen (läsarna) vid barnboksöversättning och att det förekommer särskilda problem under översättningsarbetet eftersom den primära målgruppen är just barn eller ungdomar. Översättaren av en barn- eller ungdomsbok måste

till exempel välja vilka saker som är viktigare att betona än andra. Enligt Klingberg är grundfrågan vid översättning om det är källtexten eller läsarna av måltexten som översättaren först och främst ska granska. Han anser att man kan visa bland annat med följande dimensioner hurdana val översättaren möjligen är tvungen att göra när hon/han översätter: källspråkligt orienterad – målspråkligt orienterad, källtextorienterad – måltextorienterad, främmandegörande – adapterande, ordagrann – fri. Det är läsarnas förutsättningar att förstå måltexten som de olika metoderna (den måltextorienterade, adapterande osv. metoden) försöker ta hänsyn till. (Klingberg 1977:30.)

Enligt Reiss (1982:7) måste översättningsproblem då och då lösas på olika sätt i barnlitteraturen än i vuxenlitteraturen även om det förekommer likadana översättningsproblem i barnböcker som i vuxenböcker. Ytterligare anser hon att det finns tre särdrag i barnboksöversättningar. För det första är översättare (och också författare) av barnböcker vuxna, och de måste behärska barnens språk, eftersom till exempel barnens språkliga kompetens inte är fullt utvecklad. För det andra översätts böcker indirekt för barn för till exempel föräldrar, lärare eller förläggare kan utöva påtrykning på översättaren så att hon/han måste stryka till exempel tabun. För det tredje är barnens livserfarenhet och kunskaper ännu begränsade, och därför är adaptationer eller förklaringar ibland nödvändiga. (Reiss 1982:7–8.)

Nikolajeva (2006:278) anser att översättning för barn skiljer sig från översättning för vuxna i det avseende att vuxna förstår att till exempel namn och seder kan vara främmande om verket kommer från en annan kultur. Barnen accepterar däremot mindre olikhet i litteratur eftersom de inte har tillräckligt med kunskaper om och tolerans mot främmande fenomen. I barnboksöversättningar byts till exempel mat, måttenheter, myntenheter, djur och växter ofta ut mot sådana begrepp som är mera bekanta för måltextmottagare. Ytterligare kan översättaren lokalisera översättningen det vill säga placera händelserna i målkulturen. I översättningen kan också till exempel några ord bevaras som källspråkliga för att överföra källkulturella nyanser (här är det fråga om en främmandegörande översättningsstrategi). I barnboksöversättningar förekommer ytterligare ändringar i berättartekniken (t.ex. i berättarens roll). (Nikolajeva 2006:278, 284–293.)

Klingberg konstaterar att enligt E. A. Nida är syftet med all litteratur att producera olika nivåer av samma budskap för människor på olika erfarenhetsnivåer, vil-

ket kan resultera i parallella översättningar av en och samma text. Till exempel inom barnlitteraturen förekommer bearbetningar av texter som ursprungligen är skrivna för vuxna, och några texter som är avsedda för äldre barn har bearbetats för yngre. Detta gäller inte Emil-översättningarna som jag analyserar. Klingberg anser att bearbetningen av texter egentligen inte är något översättningsproblem, eftersom källtextens författare eller utgivare redan har beaktat den när boken presenteras som barnbok. Jag håller inte med Klingberg om detta, eftersom översättaren kan i några fall vara tvungen att bearbeta texten. Klingberg konstaterar att ett centralt syfte för översättning av barnböcker är att beakta läsarnas erfarenhetsnivå. Det kan göras för det första genom att översättaren bevarar det som karakteriserar källtexten i dess egenskap av barnbok och för det andra genom att översättaren tar hänsyn till dem drag och omständigheter i källtexten som kan vara obekanta för läsare av måltexten (t.ex. kulturella begrepp och fenomen). (Klingberg 1977:30–31.)

Vad min undersökning beträffar anser jag (liksom Klingberg) att det mesta, som gäller översättningsgranskning i allmänhet, också gäller granskningen av barn- och ungdomsboksöversättningar. Ytterligare är jag av den åsikten att man speciellt måste beakta målgruppen (läsarna) vid en barnboksöversättning och att översättningsarbetet medför särskilda problem eftersom målgruppen är just barn eller ungdomar. Jag är också enig med Klingberg om att ett centralt mål för översättning av barnböcker är att beakta läsarnas erfarenhetsnivå. Enligt Klingberg kan det göras på två olika sätt, men vad gäller min undersökning tar jag bara reda på hur översättarna har beaktat de drag och omständigheter i källtexten som kan vara obekanta för läsare av måltexten (t.ex. kulturella begrepp och fenomen samt idiom och talesätt). Jag granskar alltså inte om översättarna har behållit det som karakteriserar källtexten i dess egenskap av barnbok.

4.2.2 Adaptation och censur inom barnlitteraturen

Inom översättning för barn talas det mycket om *adaptation* liksom i all översättning. Enligt Klingberg betyder adaptationen vanligtvis i litteratur ”bearbetning, t.ex. för barn, av ett tidigare existerande verk”, även om han själv använder begreppet i betydelsen ”hänsynstagande till de presumtiva läsarnas förmodade egenskaper (intressen, behov,

upplevelsesätt, kunskaper, läsförmåga etc.)". (Klingberg 1977:46.) Adaptationer görs på många olika sätt och det finns olika slags adaptationsformer (som t.ex. stoffväljande adaptation och formväljande adaptation) (Klingberg 1972:95–99). Klingberg (1978:86) talar också om *kontextadaptation* som betyder att översättaren "adapterar källspråkets kulturella kontext till målspråkets kulturella kontext". Enligt honom (1978:86) är de vanligaste målen för kontextadaptation bland annat personnamn, geografiska namn, titlar, namn på växter och djur, begrepp som har att göra med byggnader och inredning, namn på måltider och maträtter, seder och bruk samt måttenheter. Klingberg (1986:18–20) själv ställer sig emellertid negativ till adaptation, och anser att det är väsentligt att barnboksöversättningarna är lärorika och att översättaren bevarar främmande drag i översättningen.

Enligt Oittinen har kritikerna ofta ansett adaptationen som något negativt och sekundär jämfört med originalet. En del definitioner av översättning skiljer sig inte för mycket från det som ofta förknippas med begreppet adaptation, även om alla forskare inte ser adaptationen som översättning. (Oittinen 1993:87–88.) Oittinen själv förhåller sig positiv till adaptation och talar för dialogiskt översättande, vilket betyder att översättaren speciellt måste beakta översättningens läsare (Oittinen 2000b:25–32). Enligt Myriam Díaz-Diocaretz (1985:38–39) kan en översättning vara till exempel didaktisk (när översättaren använder förklaringar), korrigerande, polemisk eller preventiv. Speciellt vanligt är att översättning för barn är korrigerande, men också övriga drag påträffas i barnboksöversättningar (Oittinen 1993:87–88).

I barnlitteraturen görs adaptationer av många skäl. Exempel på detta är bland annat att man vill att barn ska förstå bättre eller att barn ska lära sig någonting. Förkortade eller annars adapterade böcker är mycket vanligare inom barnlitteraturen än inom vuxenlitteraturen. (Oittinen 1993:88–92.)

Vad gäller censur har man enligt Oittinen alltid censurerat barnlitteraturen. Censuren kan ske redan innan boken blir publicerad (alltså när en historia skrivs), under översättningsprocessen eller när en förälder läser boken högt för barnet. Orsaken till den kan vara att föräldrarna inte vill att barnet skall bli ängsligt för något, även om Oittinen anser att barnen också borde beredas tillfällen att få bearbeta sin rädsla i en trygg miljö. (Oittinen 1993:28.)

Inom barnlitteraturen finns det vissa tabun som vanligtvis byts ut mot andra begrepp. Ett exempel är alkohol, som ofta byts ut mot frukt, honung eller mjölk. Övriga tabun inom barnlitteraturen är bland annat död, sex, våld, exkretion, vuxnas fel och förakt för vuxna samt även ordet *blod*. Motiveringen för censur är att skydda barn, och vuxna censurerar texter ”för barnens skull”. (Oittinen 1993:97–112.)

4.3 Att översätta kulturbundna element

Till exempel Ritva Leppihalme (2000:93) talar om lokala översättningsproblem som kan indelas i språkexterna och språkinterna problem. Största delen av översättningsproblemen är förorsakade av språkexterna omständigheter (som t.ex. kulturskillnader) (Vehmas-Lehto 1999:19). Språkexterna översättningsproblem är ”ord [och fraser] som refererar till världen utanför språket eller så kallade realia” (Leppihalme 2000:93). Realia kan grupperas på flera olika sätt. Till exempel Newmark (1988:95) indelar realia i ekologi (flora, fauna, vindar o.s.v.), artefakter (mat, kläder, byggnader o.s.v.), social kultur (arbete och hobbyer), gester och sedvänjor samt politiska, administrativa, religiösa och artistiska organisationer, seder, aktiviteter, procedurer och begrepp. Nedergaard-Larsen (1993:207) i sin tur har analyserat kulturbundna problem i textning. Hon (1993:209–212) indelar kulturbundna problem eller element i geografi, historia, samhälle (politik, sociala förhållanden, seder och bruk o.s.v.) och kultur (religion, utbildning, massmedier o.s.v.). Newmarks och Nedergaard-Larsens realiakategorier jämförs med varandra i uppställningen nedan. Som framgår av uppställningen finns det likheter men också olikheter mellan Newmarks och Nedergaard-Larsens kategorier:

Newmarks kategorier

- ekologi (flora, fauna o.s.v.)
- artefakter (mat, kläder o.s.v.)
- social kultur (arbete och hobbyer)
- gester och sedvänjor

Nedergaard-Larsens kategorier

- geografi
- historia
- kultur (religion, utbildning o.s.v.)
- samhälle

– politiska, administrativa, religiösa (politik, sociala förhållanden,
och artistiska organisationer, seder, seder och bruk o.s.v.)
aktiviteter, procedurer och begrepp

Jag har valt mina typer av kulturbundna element utifrån Newmarks och Nedergaard-Larsens kategorier. I denna avhandling avser jag med kulturbundna element egennamn (personnamn, djurnamn, ortnamn och namn på tidningar och böcker), kulturspecifika begrepp och fenomen (ord för mat, måttord, samhällelig struktur samt seder och föreställningar), idiom och talesätt (närmare bestämt idiom, ordpar, lexikaliserade liknelser och kinegram) samt sånger och ramsor. Dessa kulturbundna element och översättning av dem presenteras närmare nedan i avsnitt 4.3.1, 4.3.2, 4.3.3 och 4.3.4.

Vad gäller översättningsstrategier skiljer till exempel Leppihalme (2001:140) mellan globala och lokala strategier. De globala översättningsstrategierna (som t.ex. adapterande och främmandegörande) tillämpas på en hel text och de lokala strategierna (t.ex. strykningar och tillägg) på vissa delar av en text (bl.a. på realia). Den globala strategin som översättaren har bestämt sig för att tillämpa på texten påverkar valet av lokal strategi. Leppihalme skiljer mellan sju lokala översättningsstrategier för realia: direkt överföring (möjligtvis med små ändringar i rättskrivning eller i uttal, t.ex. *pub* > *pubi*), översättningslån (t.ex. *ginger beer* > *inkivääriolut*), kulturell adaptation (t.ex. *Hyde Park Corner* > *Esplanadin kulma*), användning av överordnat begrepp (t.ex. *Spotted Dick* > *jälkiruoka*), förklaring eller tillägg i själva texten (t.ex. *the Blitz* > *Lontoon pommitus*), tillägg utanför själva texten (t.ex. **Gin* = *katajaviina* i en fotnot) och strykning (ofta stryks bara några detaljer, t.ex. *spinach and ricotta cheese in filo pastry* > *pinaatti- ja ricottajuustopasteijoita*). (Leppihalme 2001:140–145.)

Vehmas-Lehto (1999:99–100) för sin del talar om pragmatiska adaptationer eller ändringar (tillägg, strykningar, ersättningar, ändringar i ordningsföljd) som översättaren gör för att lösa pragmatiska problem. Enligt henne (1999:101) beror pragmatiska adaptationer på tids-, rums- och textfunktionsskillnader, skillnader i mottagarnas bakgrundsfakta, skillnader mellan käll- och målkultur och konventionsskillnader. Vad gäller min undersökning analyserar jag översättningar av kulturbundna element och översättningsstrategier som översättarna har använt vid översättning av dem huvudsakligen utgående ifrån Leppihalmes, Ingos, Newmarks och Reiss modeller (Ingos, New-

marks och Reiss modeller presenteras närmare nedan i avsnitt 4.3.1, 4.3.2, 4.3.3 och 4.3.4).

4.3.1 Egennamn

När det gäller egennamn, finns det vissa regler för översättning av dem. Traditionellt har man ansett att egennamnens funktion är att identifiera individer och att de inte bär en betydelse. Ingo anser emellertid att namn ofta har någon slags betydelse eftersom ”de har vanligen uppkommit ur appellativer, som [...] har kvar ett semantiskt innehåll (*Nyman, Bengtsson, Stockholm, Sälen*), som beskriver en person, en plats m.m.” Vad gäller geografiska namn anpassas enligt Ingo de namn som är svåra att uttala till målspråkets skriv- och uttalsvanor (t.ex. *Risby > Riispyy*). I många språk förekommer ”egna nationella former för en del utländska namn på städer och orter” (t.ex. *Stockholm > Tukholma, London > Lontoo*). Vad personnamn i sin tur beträffar förhåller sig olika språk olika. I allmänhet översätter man inte namn på levande personer (emellertid *Karl XVI Gustaf > Kaarle XVI Kustaa* och *kung Olav > kuningas Olavi*), men namn på historiska personer anpassas ofta till målspråket (t.ex. fra. *Michel-Ange* ’Michelangelo’). I skönlitteraturen hålls de källspråkliga namnen vanligtvis kvar för att förlägga romanen till någon äkta plats. Översättning av namn är vanligare om namnen är fiktiva och om romanen eller historien inte är förlagd till någon plats som specificeras geografiskt. Både vid översättning av personnamn och vid översättning av geografiska namn kan man tillämpa samma översättningsmetoder (t.ex. att adaptera namnet till målspråket eller att översätta namnet ordagrant). (Ingo 1991:204–208.)

Vad gäller fiktiva namn i barnlitteratur förekommer det enligt Leppihalme (2001:141) utöver direkt överföring också ordagranna (t.ex. *Mole > Myyrä*) och omskapande (t.ex. *Hogwarts > Tylypahka*) översättningar i barnböcker. Rūķe-Draviņa (1983:230) för sin del anser att personnamn och ortnamn i skönlitteratur ofta har ”vissa stilistiska och poetiska uppgifter” och att de ska översättas ”med en motsvarande namnform med likvärdig emotionell laddning”. Enligt henne (1983:232) är översättning av ortnamn och personnamn ett vanligt fenomen, och i skönlitteratur förekommer det (partiella) översättningar som i några fall är önskvärda eller rent av nödvändiga. Översätt-

ning av personnamn och Ortsnamn är speciellt vanligt i barnlitteraturen (Rūķe-Draviņa 1983:232).

4.3.2 Kulturella begrepp och fenomen

Till översättningsproblem som gäller kulturella begrepp och fenomen hör enligt Reiss realia och egenheter som tillhör det källspråkliga landet och folket och scenen för den skildrade händelsen. Hon anser att kulturellt obekanta begrepp och fenomen kan översättas genom lån av den källspråkliga beteckningen (t.ex. *kolchos*), lånöversättning (när nya lexikala enheter bildas i målspråket, t.ex. *skyskrapa*), användning av främmande uttryck med en förklaring i en fotnot eller genom förklarande översättning (t.ex. *Sacré-Cœur* = 'kyrka [i Paris]'). (Reiss 1971:69 ff.) Enligt Rune Ingo (1991:56–57) har Casagrande (1954:335 ff.) för sin del infört begreppet *etnografisk översättning* vid översättning av kulturella begrepp och fenomen. Detta betyder enligt Ingo att översättaren förklarar de svårigheter som orsakas av olika kulturella bakgrunder i språken i fråga (detta sker ofta genom textkompletteringar), så att översättningen blir fullt begriplig. Ytterligare anpassar översättaren språkformer efter läsarna. Enligt Ingo kan den bästa lösningen vara att översättaren förser översättningen med en separat ordlista med förklaringar, om kulturskillnaderna är mycket stora. (Ingo 1991:56–57.)

Enligt Newmark (1991:168) kan kulturella översättningsproblem lösas genom att bevara det källspråkliga uttrycket som sådant, att anpassa det problematiska uttrycket till målspråkskulturen eller genom att välja någon internationell och interkulturell term (alla dessa kan användas i samma översättning). Det är möjligt för översättaren att förverkliga dessa alternativ på flera olika sätt. (Newmark 1991:168.) Hon/han kan till exempel förklara de kulturella ordens betydelse på målspråket (Newmark 1988:95). Översättning av måttenheter eller måttord (vikt, mått, mängder och mynt) är beroende av deras roll i intrigen och av textens målgrupp. I fiktiva verk bibehålls måttord som sådana om det är viktigt att uttrycka textens lokalfärg. Enligt Newmark är den bästa lösningen i allmänhet att använda det måttssystem som är bekant för läsarna av måltextern. (Newmark 1988:217–218.) Jag är inte helt enig med Newmark om detta. Enligt min mening stämmer detta för barnlitteraturens del, men i vuxenlitteraturen kan det emellan-

åt vara på sin plats att bibehålla måttord som sådana för att uttrycka textens lokalfärg (om de inte har stor roll i intrigen).

4.3.3 Idiom och talesätt

Nära förknippat med att översätta kulturella begrepp och fenomen är att översätta idiom och talesätt. Susan Bassnett (1995:34) till exempel anser att det kan bli problem vid översättningen av idiom och talesätt även om det finns tydliga motsvarigheter i målspråket. Ofta kan översättningen av idiom och talesätt vara mycket mera problematisk än översättningen av vanliga vardagsuttryck. Eftersom det ofta inte är möjligt att översätta en fras ord för ord, måste översättaren känna till olika talesätt och deras varianter på båda språken. Särskilt då är det svårt att nå samma effekt i måltexten, om ett motsvarande uttryck saknas i målspråket. Enligt Bassnett måste översättaren alltid tänka både på situationen där frasen uttrycks och på målgruppen. (Bassnett 1995:40–41.)

Rune Ingo anser i sin tur att alla språk har fraser och uttryck vilkas betydelser inte alltid är möjliga att förutsäga på grundval av orden i uttrycket. Ytterligare är det typiskt för idiomatiska uttryck att de ofta är kända bara inom ett språk och därför problematiska att översätta. De ska återges om möjligt med semantiskt ekvivalenta uttryck i målspråket. Enligt Ingo kan idiom översättas enligt fyra olika modeller. För det första kan man återge ett idiom med ett idiom. För det andra kan ett idiom översättas ordagrant, vilket sällan är en lyckad lösning, eftersom uttrycket kan bli obegripligt eller feltolkat. Ytterligare kan ett idiom översättas med ett förklarande normaluttryck (då hålltar lätt stilen och texten blir blekare) eller ett normaluttryck kan översättas med ett idiom. (Ingo 1991:208–210.)

I denna avhandling undersöker jag hur idiom, ordpar, lexikaliserade liknelser och kinegram (som alla är fasta fraser och fungerar som en del av en sats) har översatts till finska och tyska i *Stora Emilboken*. Ett idiom är ett uttryck som består av två eller flera lexikala enheter och vars betydelse inte kan härledas enbart från de ingående ordens betydelser (ett idiom har figurativ betydelse). Ytterligare är ett idiom institutionaliserat och har en tämligen fixerad form. (Sköldberg 2004:21–29.) Exempel på idiom är bland annat *väcka ont blod* 'att väcka stor förargelse eller starkt missnöje' och

leva loppan 'om att festa och ha kul' (Norstedts Svenska språkbruk 2007:135, 713). Ordpar som *lugn och ro* i sin tur har (till skillnad från idiom, lexikaliserade liknelser och kinegram) härledbar betydelse. Ett exempel på lexikaliserade liknelser är *sova som en stock*. Kinegram (som t.ex. *bita sig i läppen* och *hänga med huvudet*) för sin del är ofta kulturspecifika. De är "ofta metonyma fraser som betecknar en fysisk gest samtidigt som de har en institutionaliserad betydelse". (Sköldberg 2004:32–34.)

4.3.4 Poesi

Vad gäller det konstnärliga språkbruket (t.ex. dikter, sångtexter, ordlekar, ramsor, metaforer och annat bildspråk) vållar det i allmänhet speciella svårigheter vid översättning. Lyrik och många för poesin typiska drag (som t.ex. stilistiska figurer, ljudeffekter/ljudmåleri, onomatopoetiska uttryck) samt ordlekar har ofta ansetts vara oöversättbara. Vid översättning av poesi är stil, rytm och melodi sådana faktorer som översättaren speciellt måste fästa uppmärksamhet vid, eftersom översättning lätt kan misslyckas när det gäller dessa företeelser. Vad översättning av dikter, sångtexter och andra konstnärliga texter beträffar är utöver stilen också formen (bl.a. versmått, begynnelse- och slutrim) en speciellt viktig faktor där. Vid estetisk-poetisk översättning är själva språkformen enligt Ingo ofta viktigare än textens innehåll, och det är svårt (eller rentav omöjligt) att överföra samtidigt både form och innehåll till målspråket. (Sorvali 1983:67–68, 86; Ingo 1991:17, 38–39, 55; Bassnett 1995:41; Vehmas-Lehto 1999:17.)

Sorvali (1983:88) anser att översättaren av poesi "väljer ord och uttryck enligt sin egen intuition". När det gäller översättning av poesi, ordlekar och ramsor är den vanligaste strategin att ersätta det källspråkliga uttrycket med ett uttryck som har samma funktion på målspråket. Vissa ordlekar och ramsor kan ersättas med någon lika fyndig ljud- eller ordkombination på målspråket. (Bassnett 1995:43; Ingo 1991:201). Newmark (1988:164) för sin del anser att ordet har som enhet större betydelse i poesi än i alla andra texttyper varför versöversättaren inte behöver anpassa källspråkliga element till målspråket. Speciellt i barnlitteratur är det emellertid vanligt att anpassa källspråkliga och källkulturella element till målspråket och målkultur.

4.4 Sammanfattande aspekter

Sammanfattningsvis kan konstateras att det är möjligt att undersöka barnlitteratur och barnboksöversättningar (samt också andra översättningar) på många olika sätt och ur många olika synvinklar. Som synes av avsnittet 3.2 är det möjligt att undersöka bland annat berättartekniken (berättarens roll och berättelsens miljö) i barnböcker. Vad gäller översättningar kan man utgå bland annat ifrån översättningens funktionella definitioner, skoposteori, målgrupp, analys av källtexten eller översättningskritik när man granskar översättningar. Vad barnboksöversättningar i sin tur beträffar kan man undersöka till exempel adaptation inom barnlitteraturen eller översättning av kulturbundna element (som egennamn, kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt samt sånger och ramsor) det vill säga vilka översättningsstrategier översättaren har använt vid översättning av kulturbundna element.

5 Metod

Min metod är kvalitativ. Jag undersöker hur man översätter kulturbundna element (egennamn, kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt, sånger och ramsor) i barnlitteratur. Jag tar också reda på om det förekommer adaptation i barnboksöversättningar eller inte. Ytterligare granskar jag berättarens roll och berättelsens miljö för att se om det har hänt några förändringar i dessa när *Stora Emilboken* har översatts till finska och tyska. Min metod kan också sägas vara komparativ och beskrivande (samt i viss mån förklarande) eftersom jag jämför originalet med översättningarna för att se hur kulturbundna element har översatts i *Stora Emilboken*. Jag gör en systematisk genomgång av undersökningsmaterialet och ger en fördjupad bild av översättningen av en barnbok ur de ovannämnda perspektiven.

Först läser jag igenom mitt material och plockar upp alla kulturbundna element (egennamn, kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt, sånger och ramsor) och deras översättningar till finska och tyska. Sedan analyserar jag hur översättarna har översatt olika kulturbundna element det vill säga vilka översättningsstrategier

de har använt. I tabell 1 presenteras sammanfattat de översättningsstrategier som är relevanta i min analys som sker genom att gruppera kulturbundna element under huvudrubriker (egennamn, kulturella begrepp och fenomen osv.). Jag analyserar översättningarna enligt Ingos, Leppihalmes, Newmarks och Reiss modeller (jfr kapitlet 4.3). Till slut diskuterar jag mina resultat.

Tabell 1 Översättningsstrategier som är relevanta i analys av Emil-översättningarna

Leppihalmes översättningsstrategier
<p>Globala översättningsstrategier</p> <ul style="list-style-type: none"> – adapterande – främmandegörande <p>Lokala översättningsstrategier</p> <ul style="list-style-type: none"> – direkt överföring (t.ex. <i>pub</i> > <i>pubi</i>) – översättningslån (t.ex. <i>ginger beer</i> > <i>inkivääriolut</i>) – kulturell adaptation (t.ex. <i>Hyde Park Corner</i> > <i>Esplanadin kulma</i>) – användning av överordnat begrepp (t.ex. <i>Spotted Dick</i> > <i>jälkiruoka</i>) – förklaring eller tillägg i själva texten (t.ex. <i>the Blitz</i> > <i>Lontoon pommitus</i>) – tillägg utanför själva texten (t.ex. *<i>Gin</i> = <i>katajaviina</i> i en fotnot) – strykning (t.ex. <i>spinach and ricotta cheese in filo pastry</i> > <i>pinaatti- ja ricottajuustopasteijoita</i>) – ordagramm översättning (t.ex. <i>Mole</i> > <i>Myyrä</i>) – omskapande översättning (t.ex. <i>Hogwarts</i> > <i>Tylypahka</i>)
Reiss översättningsstrategier
<ul style="list-style-type: none"> – lån av den källspråkliga beteckningen (t.ex. <i>kolchos</i>) – lånöversättning (t.ex. <i>skyskrapa</i>) – användning av främmande uttryck med en förklaring i en fotnot – förklarande översättning (t.ex. <i>Sacré-Cœur</i> = 'kyrka [i Paris]')
Newmarks översättningsstrategier
<ul style="list-style-type: none"> – att bevara det källspråkliga uttrycket som sådant – att anpassa det problematiska uttrycket till målspråskulturen – att välja någon internationell och interkulturell term
Ingos översättningsstrategier för idiom
<ul style="list-style-type: none"> – att återge ett idiom med ett idiom – att översätta ett idiom ordagrant

- att översätta ett idiom med ett förklarande normaluttryck
- att översätta ett normaluttryck med ett idiom

6 Analys

I det följande analyserar jag hur man har översatt kulturbundna element till finska och tyska i Astrid Lindgrens barnbok *Stora Emilboken*. Först granskar jag egennamn i avsnitt 6.1. Därefter betraktar jag kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt samt sånger och ramsor i avsnitt 6.2, 6.3 och 6.4. Till slut granskar jag berättarens roll och berättelsens miljö i avsnitt 6.5.

6.1 Egennamn

I tabell 2 presenteras översättningarna av personnamn och djurnamn i *Stora Emilboken*.

Tabell 2 Personnamn och djurnamn i originalet och översättningarna

Originalet	Finska översättningen	Tyska översättningen
Emil Svensson	Eemeli Nieminen	Michel Svensson
Anton, Alma	Anttoni, Alma	Anton, Alma
Ida	Ida	Ida
Alfred	Aatu	Alfred
Lina	Liina	Lina
Andersson	Antikainen	Andersson
Broka	Kirjo	Broka
Petrell	Pekkala	Petrell
Krösa-Maja	Pöperö-Maija	Krösa-Maja
Jullan, Markus	Julla, Markus	Julla, Markus
Sparven	Varpunen	der Rabe
Månsan	Mosse	Schnurrchen
Gottfrid	Kotivalo	Gottfried
Lukas	Luukas	Lukas
Kommandora	Komentoora	die Maduskan
Karl XII	Kaarle kahdestoista/XII	Karl XII
Stolle-Jocke	Pöhkö-Jukka	Stolle-Jocke
Kalle Spader	Kalle Pata	Kalle-Karo
Johan Ett Öre	Jussi Penninraha	Johann-Ein-Öre
Tok-Niklas	Hullu-Nikolai	Trödel-Niklas
Rackare-Fia	Heittiö-Tilta	Lumpen-Fia
Lillklossan	Pulikka	Unken-Ulla
Vibergskan	Monoska	die Vibergsche
Salia Amalia	Amalia Armas	Salia Amalia
Halta Lotta	Nilkku-Lotta	Hinke-Lotta
Bulten i Bo	Pulterin Pekka	Bulte aus Bo
Rölla	Ruusku	Rölla
Adrian	Antti	Adrian
Sme-Pelle	Paja-Kalle	Zahn-Pelle
Griseknoen	Possuressu	Knirpsschweinchen
Adam och Eva	Aatami ja Eeva	Adam und Eva
Trisse	Toivo	Trisse

Som framgår av tabell 2 har den vanligaste översättningsstrategin för person- och djurnamn i den finska översättningen av *Stora Emilboken* varit kulturell adaptation. Kulturellt adapterade namn är *Nieminen, Aatu, Antikainen, Pekkala, Heittiö-Tilta, Pulterin Pekka, Antti, Paja-Kalle, Toivo, Mosse* och *Ruusu*. Detsamma gäller namnen *Kotivalo* och *Monoska*. Alla dessa översättningar kan också sägas vara (åtminstone i någon mån) omskapande. Den nästvanligaste översättningsstrategin i den finska översättningen har varit direkt överföring. Till exempel namnen som *Eemeli, Anttoni, Alma, Iida, Julla, Markus, Luukas* och *Komentoora* har överförts direkt (eller med små ändringar i rättskrivning) till målspråket. Några namn (t.ex. *Kirjo, Pöperö-Maija, Varpunen, Pöhkö-Jukka, Pulikka*) har översatts ordagrant. Ytterligare har den finska översättaren i samband med några öknamn tillämpat två olika översättningsstrategier på ett och samma namn. Hon har antingen överfört den första delen av namnet direkt och översatt den andra delen ordagrant (*Kalle Pata* och *Nilkku-Lotta*) eller använt ordagrann översättning och kulturell adaptation (*Jussi Penninraha, Hullu-Nikolai* och *Amalia Armas*).

I den tyska översättningen har den vanligaste översättningsstrategin för person- och djurnamn varit direkt överföring (t.ex. *Svensson, Anton, Alma, Ida, Alfred, Andersson, Broka, Petrell, Krösa-Maja, Gottfried* o.s.v.). I samband med några namn har den tyska översättaren emellertid använt strategin kulturell adaptation eller gjort omskapande översättning (*Michel, der Rabe, Schnurrchen* och *Unken-Ulla*). Vad gäller huvudpersonens namn har den tyska översättaren bytt ut *Emil* mot *Michel* för att undvika sammanblandning med barnboksfiguren Emil Tischbein i *Emil und die Detektive* och *Emil und die drei Zwillinge* av Erich Kästner (Nikolajeva 2006:288; Efraimstochter 2002; Stolt 1978:136). Den tyska översättaren har också bytt ut det svenska namnet *Sparven* mot *der Rabe*. Det tyska ordet *Rabe* betyder på svenska 'korp', och översättaren har kanske använt det eftersom det är frågan om en tjuv, och en korp ofta anses vara en stygg fågel. Också den tyska översättaren har i några fall använt två olika översättningsstrategier (direkt överföring och kulturell adaptation, omskapande översättning eller ordagrann översättning) på ett och samma namn. Detta gäller öknamn som *Kalle-Karo, Trödel-Niklas, Lumpen-Fia, Hinke-Lotta* och *Zahn-Pelle*.

I tabell 3 presenteras översättningarna av ortnamn och namn på tidningar och böcker i *Stora Emilboken*.

Tabell 3 Ortnamn och namn på tidningar och böcker i originalet och översättningarna

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
Lönneberga	Vaahterämäki	Lönneberga
Katthult	Kissankulma	Katthult
Småland	-	Småland*/Schweden
Mariannelund	Marjolahti	Mariannelund
Vimmerby	Vinnikka	Vimmerby
Danmark	Tanska	Dänemark
Katthultsbäcken	Kissankulman puro	Katthultbach
Hultsfred	Hulttakorpi	Hultsfred
Vena	Vennala	Vena
Amerika	Amerikka	Amerika
Eksjösta'	-	Eksjöstadt
Ränneslätt	-	die Festwiese von Ränne
Målilla	-	Målilla
Tuna	Tuura	Tuna
Södra Vi/Locknevi	-/-	Södra Vi/Locknevi
Storgatan	Keskuskatu	Hauptstraße
Skorphult/Ingatorp	Korventaka/Inkovaara	Skorphult/Ingatorp
Katthultssjön	Kissankulman järvi	Katthultsee
Backhorva	Mäki-Mattila	Backhorva
Kråkstorp	Varismaa	Krakstorp
Bastefall	Torikko/Niirala	Bastefall
Knashult	Räikkylä	Knashult
Jönköping	Juvanranta	Jönköping
Smålandssjö	erämaajärvi	Smålandsee
Eksjö	Tammijärvi	-
Eden	paratiisi	Eden
Trisseboda	toivonkammari	Trissebude
Smålands-Tidningen	lehti/Maakunnan Uutiset	>>Småland-Zeitung<<
Hultsfreds-Posten	lehti	>>Hultsfred-Post<<
Vimmerbytidningen	lehti/Vinnikan lehti	>>Vimmerby-Post<<
Djurens Liv	eläinkirja	Buch >>Das Leben der Tiere<<

* med tillägg ,und das ist ein Teil von Schweden.

Som framgår av tabell 3 har den största delen av ortnamn adapterats kulturellt i den finska översättningen. Exempel på detta är *Marjolahti*, *Vinnikka*, *Hulttakorpi*, *Vennala*, *Tuura*, *Keskuskatu*, *Korventaka*, *Inkovaara*, *Mäki-Mattila*, *Varismaa*, *Torikko/Niirala*, *Räikkylä* och *Juvanranta*. Den finska översättaren har också översatt några ortnamn ordagrant (*Vaahterämäki*, *Kissankulma*, *Kissankulman puro*, *Kissankulman järvi* och *Tammijärvi*) eller använt den nationella (finska) formen (*Tanska*, *Amerikka*) som är konventionell. Ytterligare har hon strukit sex ortnamn (*Småland*, *Eksjösta'*, *Ränneslätt*, *Målilla*, *Södra Vi* och *Locknevi*) och tre gånger använt ett överordnat begrepp eller ett appellativ (*erämaaajärvi*, *paratiisi*, *toivonkammari*). Som exempel på en situation där den finska översättaren har strukit ortnamn kan nämnas sången som börjar *I Eksjösta' på Ränneslätt...* och som har översatts till finska *Lennessa poikki Hulttakorven kankaan...* Den finska översättaren har alltså ersatt de ursprungliga ortnamnen med ortnamnet *Hulttakorpi*. *Småland*, *Målilla*, *Södra Vi* och *Locknevi* har hon strukit helt och hållet. Vad gäller namn på tidningar och böcker har de finska översättarna använt överordnade begrepp (*lehti*, *eläinkirja*) eller gjort kulturellt adapterande översättning (*Maakunnan Uutiset*, *Vinnikan lehti*).

Den tyska översättaren för sin del har oftast använt direkt överföring vid översättning av ortnamn (t.ex. *Lönneberga*, *Katthult*, *Mariannelund*, *Vimmerby*, *Jönköping o.s.v.*) och namn på tidningar (>>*Småland-Zeitung*<<, >>*Hultsfred-Post*<<, >>*Vimmerby-Post*<<). Ortnamnen *Danmark* och *Amerika* har han återgivit med de tyska formerna *Dänemark* och *Amerika* (det sistnämnda namnet är likadant i båda språken). I samband med ortnamnet *Småland* har han gjort ett tillägg (*und das ist ein Teil von Schweden*) i själva texten när det ifrågavarande ortnamnet första gången förekommer i texten, och en gång har han ersatt det med ortnamnet *Schweden*. Ett ortnamn (*Hauptstraße*) har den tyska översättaren översatt ordagrant. Namnet på boken (*Djurens liv*) har han också översatt ordagrant med ett tillägg (*Buch >>Das Leben der Tiere<<*). Vad gäller översättningarna av egennamn har de finska översättarna haft adapterande som globala strategin (de har flyttat handlingen till Finland), medan den tyska översättningen är mestadels främmandegörande (handlingens placering i Sverige som i originalet). I mitt material finns det sammanlagt 64 egennamn. Av dem har 30 adapterats kulturellt och andra överförts direkt eller översatts ordagrant i den finska översättningen (det förekommer också omskapande översättningar i den finska versionen). Den tyska

översättaren däremot har bevarat största delen av egennamnen (49) som sådana (det är fråga om direkt överföring).

6.2 Kulturella begrepp och fenomen

Av dem kulturella begreppen och fenomenen betraktar jag här ord för mat, måttord, ord för samhällelig struktur och ord för seder (alla utom ord för redskap och kläder) och föreställningar. Som framgår av tabell 4 i bilaga 1 finns det sammanlagt 122 ord för mat i originalet. Den största delen av dem har översatts ordagrant både till finska (113) och till tyska (102). Vad gäller den finska översättningen har översättarna ändrat följande ord och uttryck: (*randiga*) *polkagrisar*, *inkokt ål*, *ett par kalla fläskbitar*, *kalvfilé*, *klenäter*, *smörbakelser*, *katrinplommon*, *öl och sockerdricka(/läsk)* och *smultron*. Av dessa har *polkagrisar* eller *randiga polkagrisar* översatts med förklarande uttryck *piparminttumakeisia* respektive *raidallisia minttukaramellejä*. Också uttrycket *inkokt ål* har fått två olika översättningar i den finska versionen av *Stora Emilboken*. Den har översatts antingen ordagrant (*säilöttyä ankeriasta*) eller adapterande (*savuankeriasta*). Uttrycket *ett par kalla fläskbitar* har den finska översättaren översatt med precisare uttrycket *pari kimpaletta kylmää kinkkua*. Orden *kalvfilé*, *klenäter* och *smörbakelser* har i sin tur översatts kulturellt adapterande med orden *vasikankyljystä*, *munkkeja* och *joulutorttuja* (*joulutorttuja* är underbegrepp till *smörbakelser*). *Katrinplommon* och *smultron* har översatts till finska med överordnade begrepp *luumuja* och *mansikoita*. *Smultron* betyder på finska 'aho-/metsämansikoita' och *mansikoita* är ett överordnat begrepp till *aho-/metsämansikoita*. Vad gäller uttrycket *öl och sockerdricka(/läsk)* har den finska översättaren gjort en partiell strykning (*limonaatia*) genom att stryka ordet *öl*. Här är det inte fråga om att översättaren har velat stryka ord som har att göra med alkohol, eftersom hon emellertid har bevarat ord som *körbärsvin* och *vin* (*kirsikkaviiniä* och *viiniä*).

Vad den tyska översättningen beträffar har översättaren ändrat följande ord och uttryck: *stuvade skärböner*, *köttsoppa*, *paltbröd(skakor)*, *palt*, *vetebullar*, *revbensspjäll*, *limpor/limpröd*, *blodpudding*, *grynkorvar*, *hackekorvar*, *potatiskorvar*, *bräckkorvar*, *enbärsdricka*, *klenät*, *smörbakelse*, *saffranskusar*, *salt sill*, *salt kött*, *risgrynsgröt* och *bröstsocker*. Av dessa har *stuvade skärböner* översatts till tyska med par-

tiell strykning *Schnittbohnen* (ordet *stuvade* har strukits). Ordet *köttssoppa* för sin del har fått två olika översättningar *Rindfleischsuppe* (ordagrann översättning) och *Fleischbrühe* ('köttbuljong', adaptation). Vad gäller orden *paltbröd*(*skakor*) och *palt* har de översatts både ordagrant (*Blutbrot*[*platten*], *Blutklöße*) och kulturellt adapterande (*Brot*, *Klößen*) i den tyska versionen av *Stora Emilboken*. Ordet *blodpudding* för sin del har strukits helt och hållet i den tyska översättningen. Den tyska översättaren har också adapterat kulturellt orden *vetebullar*. Den har blivit översatt till *Rosinenbrötchen* ('russinbullar').

I den tyska översättningen av *Stora Emilboken* har matorden *revbensspjäll* och *limpor/limpbröd* översatts både ordagrant (*Rippchen*, *Brotlaiben*) och kulturellt adapterande eller med överordnat begrepp (*gepökelten Schweinrippen*, *Weißbrot/Brot*). En gång har den tyska översättaren också strukit ordet *limpor*. Vad de olika korvsorterna beträffar har *grynkorvar*, *hackekorvar*, *potatiskorvar* och *bräckkorvar* blivit ersatta med korvsorterna *Rosinengrützwurst*, *Knackwürsten*, *Leberwürsten* och *Bratwürsten* som är mera bekanta för tyska barn än de som finns i originalet. Den tyska översättaren har också en gång helt och hållet strukit både *grynkorvar*, *hackekorvar* och *potatiskorvar*. Orden *salt sill* och *bröstsocker* har han ersatt med överordnade begrepp *gesalzenen Fisch* och *Hustenbonbons*.

I den tyska översättningen har *salt kött* ersatts med *Rauchfleisch* ('rökt kött'). *Enbärdricka* har också adapterats kulturellt i den tyska översättningen. Den har översatts både med *Dünnbier* ('svagdricka') och med *Fruchtsaft* ('fruktsaft'). Ytterligare har den tyska översättaren kulturellt adapterat julmat *klenät*, *smörbakelse*, *saffranskussar* och *risgrynsgröt* som heter *bunte Kekse*, *Spritzgebäck*, *Safranstollen* och *Buchweizengrütze* ('bovetegröt') i den tyska översättningen. I tabell 5 presenteras översättningarna av måttord i *Stora Emilboken*.

Tabell 5 Måttord i originalet och översättningarna

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
fyra kronor/tre kronor	neljä markkaa/kolme markkaa	vier Kronen*/drei Kronen
en krona/fem kronor	markka/viisi markkaa	eine Krone/fünf Kronen
fem öre/en femöring	viisi penniä/viisipennisen	fünf Öre/ein Fünforestück
ett par kilo korv	pari kiloa makkaraa	einige Kilo Wurst
tvåöringar	penninrahoja/-	Zweiörestücke

tioöringar	kaksikymmenpennisiä	Zehnörestücke
tjugo öre/två öre	-/kaksi penniä	zwanzig Öre/zwei Öre
tjugofem öre	kahdenkymmenenviiden pennin/ kolmekymmentä penniä	fünfundzwanzig Öre
femtio öre	viisi-/neljäkymmentä penniä	fünfzig Öre
trehundra kronor	kolmesataa markkaa	dreihundert Kronen
för tio öre	kymmenellä pennillä	f r zehn Öre
en femma	viitosen	einen Fünfkronenschein
på fyra meter	neljän metrin	aus vier Meter
en tvåöring	pari penniä	ein Zweiörestück
fem kronor och sjuttiofyra öre	neljä markkaa ja seitsemänkymmentäviisi penniä	fünf Kronen und vierundsiebzig Öre
femöringar	viisipennisiä	Fünförestücke
en tioöring	kymmenenkin penniä	ein Zehnörestück
åttio kronor	kahdeksankymmentä markkaa	achtzig Kronen
en tjugofemöring	kaksikymmenpennisen	ein Fünfundzwanzigörestück
trettio liter	kolmekymmentä litraa	Dreißig Liter
en sextumsspik	kuuden tuuman naula	einen Sechszollnagel
fyrtio kronor	kolmekymmentä markkaa	vierzig Kronen
tiokronesedlar	seteliä	Zehnkronenscheine
trettio öre	kolmekymmentä penniä	dreißig Öre
60 tjog	sata tusinaa	33 Dutzend
femtio kronor	neljäkymmentä markkaa	fünfzig Kronen
kilovis/ett kilo dynamit	kilokaupalla/kilo dynamiittia	Kiloweise/ein Kilo Dynamit
trettiofem kronor	kolmekymmentä markkaa	fünfundreißig Kronen
den första halvmilen	ensimmäinen puoli peninkulmaa	die erste halbe Meile
ett par kilometer	pari kilometriä	ein paar Kilometer

* med tillägg *Schwedisches Geld: 1 Krone = 100 Öre*

Som framgår av tabell 5 har originalets vikt-, längd- och rymdmått (som t.ex. *ett par kilo korv, på fyra meter, den första halvmilen, ett par kilometer, trettio liter*) bevarats både i den finska (*pari kiloa makkaraa, neljän metrin, ensimmäinen puoli peninkulmaa, pari kilometriä, kolmekymmentä litraa*) och i den tyska (*einige Kilo Wurst, aus vier Meter, die erste halbe Meile, ein paar Kilometer, Dreißig Liter*) översättningen. Också uttrycket *en sextumsspik* har bevarats i båda översättningarna (*kuuden tuuman naula resp. einen Sechszollnagel*). Vad däremot gäller uttrycket *60 tjog*

har både den finska och den tyska översättaren ersatt måttenheten *tjog* med måttenheten *dussin*, och också antalet har ändrats i båda översättningarna (*sata tusinaa* resp. *33 Dutzend*). Denna ändring kan bero på att översättarna har tänkt att måttenheten *dussin* är mer bekant för barn än måttenheten *tjog* och att *60 tjog* är en tämligen stor mängd när det är frågan om kräftor (se Lindgren 1984:344).

Vad namnet på myntenheten beträffar har översättarna använt olika översättningsstrategier (se tabell 5). Den finska översättaren har bytt ut kronor och öre mot mark och penni (t.ex. *fyra kronor* har översatts till *neljä markkaa* och *fem öre* till *viisi penniä*), alltså gjort en kulturellt adapterande översättning. Den tyska översättaren har däremot behållit den främmande myntenheten (t.ex. *vier Kronen, fünf Öre*) med en förklaring/tillägg i en fotnot: *Schwedisches Geld: 1 Krone = 100 Öre* (Lindgren 1988:16; översatt av Peters 1964).

Vad gäller penningssummor (se tabell 5) har den tyska översättaren inte ändrat dem, men de finska översättarna har gjort några ändringar i dem. För det första har *tvåöringar, tioöringar, en tvåöring, en tioöring* och *en tjugofemöring* ändrats till *penninrahoja* (*tvåöringar* har en gång strukits helt och hållet), *kaksikymmenpennisiä, pari penniä, kymmenenkin penniä* och *kaksikymmenpennisen*, för det har ju inte funnits mynt på två penni, tio penni eller tjugofem penni i Finland. Det är alltså fråga om kulturell adaptation. Ytterligare har *tjugo öre* strukits i den finska översättningen, och penningssummor *tjugofem öre, femtio öre, fem kronor och sjuttiofyra öre, fyrtio kronor, tiokronesedlar, femtio kronor* och *trextiofyra kronor* har översatts med penningssummor *kahdenkymmenenviiden pennin/kolmekymmentä penniä, viisikymmentä penniä/neljäkymmentä penniä, neljä markkaa ja seitsemänkymmentäviisi penniä, kolmekymmentä markkaa, seteliä* (ett överordnat begrepp), *neljäkymmentä markkaa* och *kolmekymmentä markkaa*. Här är det åter fråga om kulturell adaptation, men dessa ändringar beror kanske också på kontext där de ifrågavarande penningssummorna förekommer (varor har inte kostat lika mycket i Finland som i Sverige).

I *Stora Emilboken* förekommer ytterligare rätt många ord för samhällelig struktur (bland annat ord för social status och yrke) och för seder och föreställningar. I tabell 6 presenteras översättningarna av ord för samhällelig struktur i *Stora Emilboken*.

Tabell 6 Samhällelig struktur i originalet och översättningarna

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
kungen och hans generaler	-	der König und seine Generäle
ordförande i kommunalnämnden	kunnanvaltuuston puheenjohtaja	Gemeinderatspräsident
en (bond)dräng, en piga	(maalais)renki, piika	ein (Bauern)Knecht, eine Magd
att exercera beväring	mennä ruotuväkeen	seiner Militärpflicht zu genügen
fattiga barn	köyhiä lapsia	arme Kinder
en bonde, husbonde	isäntämies, isäntä	ein Bauer
polisen	poliisi	die Polizei
torparkäring	torpparineukko	Kätnerweiblein
by	kylä	dem Dorf
stan	kaupunki	der Stadt
socknar	pitäjistä	Gemeinden
en ... hästhandlare	hevoskauppias	ein ... Pferdehändler
krukmakaren	savenvalajalta	Töpfer
korgmakare	korinpunojien	Korbflechtern
borstbindare	harjansitojien	Bürstenbindern
positivhalare	posetiivinsoittajien	-
marknadskrumelurer	helppoheikkien	Jahrmarktsleuten
borgmästare	pormestari	der Bürgermeister
borgmästarinnan	pormestarin rouva	die Bürgermeisterin
glasmästaren	lasimestarilta	Glaser
hovslagaren	seppä/(hevosen)kengittäjä	der (Huf)schmied
major	majuri	Major
byskomakaren	kyläsuutarille	der Dorfschuster
fattigstuga	vaivaistalo	Armenhaus
(fattig)hjon	vaivainen	Armenhäusler
lärarinnan i söndagsskolan	pyhäkoulunopettajalle	der Lehrerin in der Sonntagsschule
husarer	ratsumiesten	Husaren
auktionsroparen	huutokaupanpitäjä	der Auktionator
en bondmora/käramor	maalaisemäntä/emäntä	eine Bauersfrau/Hausfrau
kyrkvärd	kirkkoväärti	Kirchenältester
prosten/prostinnan/prästen	rovastia/ruustinnalle/papit	dem Pastor/Frau Pastor/ der Pastor
prästgården	pappilaan	Pfarrhaus

Som framgår av tabell 6 har nästan alla ord för samhällelig struktur (t.ex. *ordförande i kommunalnämnden, en piga, borgmästare, fattigstuga, [fattig]hjon* och *kyrkvärd*) översatts ordagrant både till finska (*kunnanvaltuuston puheenjohtaja, piika, pormestari, vaivaistalo, vaivainen* och *kirkkoväärti*) och till tyska (*Gemeinderatspräsident, eine Magd, der Bürgermeister, Armenhaus, Armenhäusler* och *Kirchenältester*). I den finska översättningen har uttrycket *kungen och hans generaler* strukits helt och hållet, men inte i den tyska översättningen. Den finska översättaren har kanske strukit det ifrågavarande uttrycket för det skulle kunna vara främmande för finska barn eftersom det inte finns kung i Finland. Den tyska översättaren har för sin del översatt både ordet *prosten* och ordet *prästen* med ordet *Pastor* även om den ordagranna tyskspråkiga översättningen för *prosten* vore *Propst*. Här är det möjligtvis också fråga om kulturell adaptation.

Som framgår av tabell 7 i bilaga 2 har de flesta ord för seder översatts ordagrant både till finska och till tyska. Några ord har ändå blivit (kulturellt) adapterade. Sådana är till exempel orden *vedkälke* och *Drögen* som har översatts till finska med orden *vesikelkka* och *lotja*. Ordet *vedkälke* har översatts ordagrant till tyska (*Holzschlitten*), men ordet *Drögen* har adapterats kulturellt (*Holzschlitten*). Vad gäller för sin del ordet *råttfälla* har den ersatts med *musfälla* både i den finska (*hiiren nakki*) och i den tyska (*eine Mausefalle*) översättningen, eftersom ordet *råtta* också har ersatts med *mus* (*hiiri* resp. *Maus*) i båda översättningarna. Den tyska översättaren har också adapterat (kulturellt) orden *Sicken blås, schottis, en näverdosa, skrapnos* och *kopparkitteln*. De har översatts med *Kickse-kickse-hu, Polka, eine Dose* (ett överordnat begrepp), *einem Geduldspiel* och *die Kupferwanne* ('kopparkar'). Den tyska översättaren har kanske ersatt *kopparkitteln* med ordet *die Kupferwanne* eftersom det står i originalet att "i stora kopparkitteln, den som Emil och Ida brukade bada i om lördagskvällarna" (Lindgren 1984:345; första gången utgiven 1970).

Vad gäller ord för föreställningar har också de flesta av dessa ord översatts ordagrant till finska och till tyska, men det finns också några undantag (jfr tabell 7 i bilaga 2). Den tyska översättaren har till exempel översatt ordet *godtemplare* med översättningslån *Guttempler* och strukit *spökbarn* helt och hållet. Ytterligare har han ersatt ordet *mylingar* med *Gespens* (en gång har *mylingar* strukits i den tyska översättningen). Den finska översättaren för sin del har översatt *Tor och Freja* med kulturellt adapteran-

de uttryck *Miina ja Paavali*, medan den tyska översättaren har överfört det ifrågavarande uttrycket direkt till målspråket (*Thor och Freya*). Den finska översättaren har också ersatt *en hedning* med ordet *hölmö* (kulturell adaptation), men den tyska översättaren har översatt det ordagrant (*ein Heide*). Både den finska och den tyska översättaren strukturerat uttrycket *den hedniska tiden* helt och hållet. Ytterligare har uttrycket *bibliska historien* översatts till tyska med förklarande uttrycket *das, was in der Bibel steht*. Allt som allt har den globala översättningsstrategin för kulturella begrepp och fenomen varit anpassande i den finska och främmandegörande (mestadels) i den tyska översättningen.

6.3 Idiom och talesätt

Eftersom idiom och talesätt i regel är språkspecifika, är det ofta svårt att översätta dem. Om de två språken i fråga inte har samma idiom eller talesätt, går det inte att översätta dem ordagrant utan att bryta stilen. Som sagt ovan (se kapitel 4.3.3) granskar jag här idiom, ordpar, lexikaliserade liknelser och kinegram. I tabell 8 presenteras idiom i originalet och deras översättningar till finska och tyska.

Tabell 8 Idiom i originalet och deras översättningar till finska och tyska

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
fast det kunde han inte hjälpa	minkäpä hän sille mahtoi	Aber dafür konnte er nichts.
tog honom i försvar	puolusti Eemeliä	nahm ihn in Schutz
skulle gå till väders	oli nousemassa taivaan tuuliin	hochsteigen sollte
som aldrig det	kuin suinkin	wie nie zuvor
först som sist	kaiken varalta	wie das letzte Mal
fick bråttom	tuli kiire	wurde es lebendig
satte fart på	tuli kiire	brachte ... in Trab
blev det ett liv	tuli kiire	hatten sie es eilig
levde loppa	pisti ranttaliiksi	ein >>lustiges Leben führte<<
i all tysthet	hissukseen	in aller Stille
med andan i halsen	henki kurkussa	außer Atem
göra sig rolig	laskea leikkiä	wahrhaftig witzig sein
hade gått mitt itu	oli ... kahtena kappaleena	war in zwei Teile zersprungen

<p>till på köpet så att der var en fröjd åt det i taget med näsan i vädret i ilfart hade ... ett drygt arbete för glatta livet ha fjäset just där skröt hon allt blev alldeles ifrån sig det ... skulle slå slint var det fasoner aldrig i livet skrämd vettet ur tappade sugen av precis samma skrot och korn var inte handfallen var det nu liv och kolifejs värre kors i krösamoset</p>	<p>kaiken päällisiksi niin että tuntui kerrallaan nenä taivasta kohti kiireimmän kaupalla/juoksujalkaa oli täysi työ täyttä vauhtia työntää nenänsä aina juuri sinne mahtaili joutui aivan suunniltaan ei ... olisi apua oli siinäkin suurin surminkaan pelotti suunniltaan mennyt sisu kaulaan aivan samankokoista ei mennyt sormi suuhun kävi hulina ja huiske voi sun vietävä</p>	<p>auch noch dass es eine Freude war zur Zeit die Nase in der Luft im Eiltempo hatte...alle Hände voll zu tun als ginge es ums nackte Leben seinen Kopf immer da haben, wo nahm ... den Mund ein bisschen zu voll war außer sich es ... nicht so ganz klappen sollte War das etwa eine Art ums Leben nicht beinahe um den Verstand gebracht hät- te aufgab aus demselben Schrot und Korn war nicht zimperlich nahmen Leben und Lärm immer mehr zu Junge, Junge</p>
<p>komma ur knipan var aldrig handfallen det retade nästan livet ur hälsa hem vore jag fast har ... hållit hus för död och pina på eviga minuten gick all världens väg lära veta hut högg de i sten strök med på kuppen</p>	<p>päästävä pälkähästä eikä koskaan jäänyt neuvottomaksi ärsytti ... melkein henkijieveriin terveysiä kotiin vain liisteriin joudun olet ollut oman etunsa nimessä/mistään hinnasta/suurin surminkaan siinä silmänräpäyksessä hävisi sen sileän tien opettaa ihmistöpoja iskivät kirveensä kiveen taivas repeäisi niskaan</p>	<p>aus der Klemme zu kommen war nie um einen Ausweg verlegen brachten ... zur Weißglut der Welt getrost Gute Nacht sagen säße ich in der Falle warst tot oder lebendig/um nichts in der Welt auf der Stelle wurde schon heute aufgegessen Flötentöne beibringen waren auf dem Holzweg dabei draufgehen sollten</p>

Som framgår av tabell 8 finns det sammanlagt 43 idiom i *Stora Emilbo-*
ken. Av dem har 27 översatts med idiom till finska och 30 har översatts med idiom till
tyska. Till exempel idiomerna *som aldrig det, levde loppan* och *göra sig rolig* har över-
satts med motsvarande idiom till finska (*kuin suinkin, pisti ranttaliksi* och *laskea leik-*
kiä), och idiomerna *tog honom i försvar, som aldrig det* och *levde loppan* med motsva-
rande idiom till tyska (*nahm ihn in Schutz, wie nie zuvor* och *ein lustiges Leben führte*).
Av alla originalets idiom har 16 översatts med normala uttryck till finska och 13 med
normala uttryck till tyska. Bland annat idiomerna *tog honom i försvar, i all tysthet* och *det*
... skulle slå slint har översatts med normala uttryck till finska (*puolusti Eemeliä, his-*
sukseen och *ei ... olisi apua*), och idiomerna *det ... skulle slå slint, göra sig rolig* och *tap-*
pade sugen med normala uttryck till tyska. Ytterligare har några normala uttryck över-
satts med idiom antingen till finska eller till tyska. De presenteras i tabell 9. Exempel på
dem är *slickade sig om munnen, fick lov att sluta med det* och *han ilsknade till ännu*
värre som har översatts till finska med idiomerna *vesi herahti suuhun, joutuivat samaan*
liemeen och *hänen sappensa kiehahti*. Normala uttrycken *som i ett huj, skulle vi dyvla*
på dom och *hade ... tjatat på* har för sin tur översatts till tyska med idiomerna *im Han-*
dumdrehen, ihnen ... auf den Hals hetzen och *hatte ... in den Ohren gelegen*.

Tabell 9 Normala uttryck som har översatts med idiom till finska eller till tyska

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
Det är synd om hur det skulle gå med Emil det var så bråttom med annat slickade sig om munnen I ett huj skulle vi dyvla på dom hade reda på fick lov att sluta med det hade ... tjatat på han ilsknade till ännu värre minsann ordentligt	ovat aika helteessä miten pitkälle Eemeli vielä pääsi tuhattulimmaisessa kiireessä vesi herahti suuhun Vilauksessa niille tuputettaisiin oli tarkkaan selvillä joutuivat samaan liemeen oli ... kättänyt hänen sappensa kiehahti olan takaa	Sie können einem leidtun was noch aus Michel werden sollte es so eilig war mit allem anderen leckte sich die Lippen Im Handumdrehen ihnen ... auf den Hals hetzen über ... Bescheid wusste mussten damit aufhören hatte ... in den Ohren gelegen tobte noch mehr gründlich

Speciellt intressant är att den finska översättaren har översatt de svenska idiomerna/talesätten *fick bråttom, satte fart på* och *blev det ett liv* (Lindgren 1984:20, 42, 63) alla med normala uttrycket *tuli kiire*, medan den tyska översättaren har använt idiomerna *hatten sie es eilig, brachte ... in Trab* och *wurde es lebendig* (jfr tabell 8). Andra intressanta fall är idiomerna/talesätten *i all tysthet* och *först som sist* (Lindgren 1984:11, 43). De har översatts till finskan med normala uttrycket *hissukseen* och med idiomerna *kaiken varalta* och till tyskan med idiomerna *in aller Stille* och med normala uttrycket *wie das letzte Mal*. Idiomerna *i all tysthet* betyder i den källspråkliga kontexten att 'man gör någonting i smyg'. Dess tyskspråkiga variant *in aller Stille* betyder också detsamma (se Korhonen 2001:412), men den finskspråkiga varianten *hissukseen* kan i sin kontext lätt missförstås. Det är nämligen möjligt att barn och också vuxna läsare tror att den betyder 'i sakta mak'. Vad gäller för sin del idiomerna *först som sist* har det översatts till finskan och till tyskan med uttrycken som inte har samma betydelse som det källspråkliga idiomerna. Den finska översättningen *kaiken varalta* betyder 'för säkerhets skull', medan *först som sist* är på finska 'ensiksikin, ensi alkuun' (Viljanen & Viljanen 2008:139). Den tyska översättningen *wie das letzte Mal* betyder för sin del 'som förra gången'.

I tabell 10 presenteras översättningarna av ordpar i *Stora Emilboken*.

Tabell 10 Ordpar i originalet och översättningarna

Originalet	Finska översättningen	Tyska översättningen
ibland	joskus	ab und zu
med lite av varje	minkä missäkin	hier und dort
titt och tätt	tämän tästä/yhtenäin/ehdimiseen	dann und wann/jeden Schmaus ... mitmachte
i lugn och ro	kaikessa rauhassa	in Ruhe und Frieden/in aller Ruhe
fram och tillbaka	edestakaisin	hin und her/hin und zurück/vor und zurück
både på längden och tvären	pitkin ja poikin	von vorne bis hinten
en tvärså ... tvärs över	poikkipuun	kreuz und quer Latten
lite hur som helst	vähän miten sattuu	ein bisschen hierhin und dahin
undan för undan	kerta kerralta	von Mal zu Mal
hit och dit	sinne (ja) tänne/edestakaisin	hierhin und dorthin/hin und her
då och då	silloin tällöin/vähän väliä	hin und wieder/ab und zu/von Zeit zu Zeit
nätt och jämnt	juuri sen verran	gerade noch
varken hit eller dit	ei ... puusta pitkään	weder hierhin noch dorthin

gick	kuljeskeli	ging auf und ab
genom eld och vatten	läpi tulen ja veden	durchs Feuer
dunder och brak	jylinää ja jyskettä	Donner und Krach
helt och hållet	tykkänään	ganz
med liv och lust	intomielisesti	munter
med stillhet och ro	hiljaiseen rauhaansa	Stille und Ruhe
i tur och ordning	vuoron perään	reihum
rätt och slätt sällskapsgris	seuraporsaasta	Schwein das wie ein Schoßhund gehalten wurde

Som framgår av tabell 10 finns det 16 ordpar i originalet. Av dem har 7 översatts med motsvarande ordpar till finska och 11 till tyska. Bland annat har *både på längden och tvären, undan för undan* och *dunder och brak* översatts med ordpar både till finska (*pitkin ja poikin, kerta kerralta, jylinää ja jyskettä*) och till tyska (*von vorne bis hinten, von Mal zu Mal, Donner und Krach*). Både i den finska och i den tyska översättningen har några ordpar fått flera olika översättningar (t.ex. *titt och tätt* > *tämän tästä/yhtenäen/ehdimiseen* resp. *dann und wann/jeden Schmaus ... mitmachte*). Ordparet *rätt och slätt* har strukits helt och hållet i båda översättningarna. Ytterligare har några normala uttryck översatts med idiom till tyska. Exempel på dessa är bland annat *ibland* och *med lite av varje* som har ersatts med *ab und zu* och *hier und dort*.

Vad gäller kinegram finns det ett sådant uttryck (*knyckte på nacken*) i *Stora Emilboken*. Den har översatts med motsvarande kinegram både till finska (*nakkeli niskojaan*) och till tyska (*warf den Kopf in den Nacken*). I tabell 11 presenteras översättningarna av lexikaliserade liknelser.

Tabell 11 Lexikaliserade liknelser i originalet och deras översättningar

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
stark som en liten oxe	väkevä kuin pieni härkä	stark wie ein kleiner Ochse
vackert som en dröm	sievältä kuin postikortti	so schön wie ein Traum
vackra som små änglar	sieviä kuin pienet enkelit	so schön wie zwei kleine Engel
arg som en ettermyra	kiukkuinen kuin ampiainen	so wütend wie eine wild gewordene Ameise
mjuk och vit som en matta	pehmeänä ja valkoisena kuin matto	ein weicher weißer Teppich
pin klarvaken	silmät sirkeinä/virkeä kuin peipponen	hellwach/munter

<p>sov tvärstannade Morsk som en härförare röd som en lykta körde som den värsta kusk (ruskade ner) som ett moget äpple (kom brakande) som en kanonkula (red ut) som den värsta general surra som en stor, arg humla går fram som ett rytandes lejon säkert som en klocka surra som i en bikupa glada som lärkor ivriga som barn tjuter som en hund kunde slippa henne i alla fall uppsvullen som en väljäst vetebulle flyger som maskrosefjun värkte som besatt som en hund i ett koppel svajade som en fura i blåst (ligger) still som en dö' gris het som en kamin ungefär som ett strykjärn en liten speta mager som en jakthund så säkert som aldrig det säkert som ögat</p>	<p>nukkui ... kuin tukki pysähtyi kuin naulittuna Tuimana kuin sotapäällikkö punaisena kuin lyhty ajoi kuin paraskin hevuskuski (ravisti alas) kuin kypsän kypsän omenan (tulla räsähti) kuin tykinluoti (ratsasti) kuin kenraali ikään pörisemästä kuin iso äkäinen kimalainen käypi kuin kiljuva jalopeura kuin nakutettu surisemaan kuin mehiläispesässä iloisia kuin leivoset innokkaita kuin lapset ulvoo kuin koira pääsisit kuin koira veräjältä paisuksissa kuin hyvin noussut vehnäpulla lentää kuin voikukan hahtuva särki yhä vimmatusti kuin hihnaan kiinnitettyä koiraa huojui kuin höyhen tuulessa (maata) kuin kuollut porsas kuuma kuin kamina melkein yhtä kuumaa kuin silitys- rauta mokama räpäpale laiha kuin metsästyskoira nyt jos koskaan takuulla</p>	<p>schlief blieb mit einem Ruck stehen Mutig wie ein Feldherr wie eine rote Laterne fuhr wie der tollste Kutscher (schüttelte vom) wie einen reifen Apfel wie eine Kanonkugel (gekracht kam) (ritt) wie der kühnste General wie eine große, böse Hummel herumzuschwirren geht wie ein reißender Löwe mal sicher zu summen wie in einem Bienenkorb fröhlich wie Lerchen munter wie Kinder heult wie ein Hund könntest ... sie ... loswerden geschwollen wie ein gut aufgegangenes Hefebrötchen fliegt wie Löwenzahnsamen schmerzte wie verrückt wie einen Hund an der Leine schwankte wie eine Föhre im Sturm (lieg) still wie ein totes Schwein heiß wie ein Ofen ungefähr so heiß wie ein Bügeleisen dünn wie ein Holzspan so mager wie ein Jagdhund ganz sicher Ehrenwort</p>
--	--	---

Som framgår av tabell 11 finns det sammanlagt 31 lexikaliserade liknelser i originalet. Av dem har 28 översatts med motsvarande lexikaliserade liknelser till finska och 27 med motsvarande lexikaliserade liknelser till tyska. Normala uttrycken som *pin klarvaken*, *tvärstannade* och *kunde slippa henne i alla fall* har översatts med lexikaliserade liknelser *virkeä kuin peippoinen* (har översatts en gång med idiomet *silmät sirkeinä*), *pysähtyi kuin naulittuna* och *pääsisit kuin koira veräjstä* till finska. Den tyska översättaren har i sin tur översatt *mjuk och vit som en matta* och *säkert som en klocka* med normala uttrycken *ein weicher weißer Teppich* och *mal sicher*. Ytterligare har den finska översättaren översatt lexikaliserade liknelser *så säkert som aldrig det* och *säkert som ögat* med idiomerna *nyt jos koskaan* och *takuulla*, och den tyska översättaren har översatt dem med normala uttrycken *ganz sicher* och *Ehrenwort*. Sammanfattningsvis kan man säga att både de finska översättarna och den tyska översättaren har haft adapterande som global strategi vad gäller översättning av idiom, ordpar och lexikaliserade liknelser.

6.4 Sånger och ramsor

I boken *Stora Emilboken* finns det nio sånger eller sångstumpar och två ramsor. Den första sången är den som drängen Alfred sjöng för Emil, hans familj och för Lina när han ”for i väg till Hultsfreds slätt för att exercera beväring” (Lindgren 1984:73–75; första gången utgiven 1963):

*I Eksjö sta' på Ränneslätt
där går en lätt och bra polkett,
och likaså på Hultsfre' slätt,
där gungar vareviga flicka lätt.*

*Halli-dajen halli-dalli-da,
halli-dajen halli-dalli-da ...*

(Lindgren 1984:75)

*Lennessa poikki Hulttakorven kankaan
jenkka käy myötä- ja käy vastahankaan,
tuskimpa tanssia hevin lopetankaan,
kun jenkka käy Hulttakorven kankaalla.*

*Haituli haituli haituli tallaa,
haituli tallaa haituli tallaa ...*

(Lindgren 1973:50; översatt av Meriluoto 1970)

>> Auf der Festwiese von Ränne in Eksjöstadt
da tanzt man die Polka so leicht und so glatt.
So wie sich auf der Hultsfred-Wiese jedes Mädchen wiegt,
glaubt mir, auch dort gibts eine, die sich an dich schmiegt.
Halli hallo, halli dallido,
halli hallo, halli dallido! <<
(Lindgren 1988:62; översatt av Peters 1964)

Vad gäller den första sången i boken är den finska översättningen betydligt friare än den tyska översättningen. Båda översättarna har för det mesta behållit slutrimmen och rytmen. Vad sångstumpens innehåll beträffar har den tyska översättaren varit lojalare mot källtexten än den finska översättaren. I den tyska översättningen avviker bara den fjärde versraden (*glaubt mir, auch dort gibts eine, die sich an dich schmiegt.*) helt och hållet från källtexten, medan den finska översättningen har ett nästan helt avvikande innehåll jämfört med källtexten. Den finska översättningen är alltså adapterande (t.ex. ortnamnen *Eksjö sta'* och *Ränneslätt* har strukits helt och hållet).

Den andra sången som förekommer två gånger i boken är den som Emil brukar sjunga för Jullan, ”när han vill muntra upp henne lite” (Lindgren 1984:148–149; första gången utgiven 1963). Den första gången sjunger Emil den för Jullan ”på renaste småländska” när han rider till Hultsfred för att ”leva loppan” (Lindgren 1984:76–80; första gången utgiven 1963):

*Mi märr, ho luncker fälle mä,
fast ho så knägelbenter ä,
va hjälper dä?
Mi bysse å mej kan ho väl dra,
traver de gör ho tämlit bra,
på jämnner väg.*

(Lindgren 1984:80)

*Miun tammain hää se lönyttää
ja vaikkei vauhtiin pyörry pää,
tien siliää
miun pössykkäin ja mössykkäin
ja miut Hulttakorpeen päin
näin viepi hää.*

(Lindgren 1973:53; översatt av Meriluoto
1970)

>> Mein' Mähre läuft nicht wie der Wind,
weil ihre Bein' so klapprig sind.

Was macht das?

Sie trägt mich doch in guter Hut,
und traben tut sie auch noch gut –
auf geraden Wegen. <<

(Lindgren 1988:66; översatt av Peters 1964)

Också i den andra sången har båda översättarna för det mesta strävat efter att behålla slutrimmen och rytmen. I båda sångerna har de således fäst uppmärksamheten vid högläsbarheten, vilket är speciellt viktigt när man översätter för barn. Vad gäller innehållet är den finska översättningen igen friare än den tyska översättningen, och den tyska översättaren har varit lojalare mot källtexten än den finska översättaren. I den finska översättningen motsvarar bara den första versraden innehållet i källtexten, medan den tyska översättaren endast har gjort små ändringar i översättningen (t.ex. *läuft nicht wie der Wind* som betyder 'springer inte som en vind'). Vad gäller dialekten i källtexten har den finska översättaren för det mesta behållit de dialektala dragen genom att använda en finsk dialekt som motsvarighet till småländskan. Den tyska översättaren har för sin del inte behållit de dialektala dragen förutom i orden *mein'* och *Bein'*. När den här sången förekommer andra gången i *Stora Emilboken*, är den källspråkiga och den tyskspråkiga versionen likadana som första gången, men i den finskspråkiga versionen har översättaren använt ordet *Vinnikka* i stället för *Hulttakorpi*. Denna ändring beror på det att Emil sjöng den ifrågavarande sången när han och hans familj for till marknad i Vimmerby (ortnamnet har översatts till finskan med *Vinnikka*) (Lindgren 1973:100).

Den tredje sången eller sångstumpen är den som Alfred sjunger samtidigt som han spelar dragspel på drängstugetrappan med Lina bredvid sig: "Husaren han rider ifrån slagfältet hem" (Lindgren 1984:137; första gången utgiven 1966). Vad gäller denna sångstump har båda översättarna varit lojala mot källtexten. Den har översatts till tyskan med >>*Die Husaren reiten vom Schlachtfeld heim ...*<< (Lindgren 1988:111; översatt av Peters 1966) och till finskan med >>*Sotakentältä ratsumies ratsastaa ...*>> (Lindgren 1973:93; översatt av Meriluoto 1971). Jämfört med källtexten finns det endast ett par ändringar i översättningarna. För det första har den tyska översättaren använt den plurala formen (*Die Husaren reiten*) i stället för svenskans singularform (*Husaren*

han rider). För det andra har den finska översättaren använt omvänd ordföljd samt strukit ordet *hem*. Dessa ändringar beror på det att översättarna har strävat efter att sångstumpen också låter poetiskt på målspråken.

I samband med den tredje sångstumpen sjunger Alfred också ”om Lejonbruden” (Lindgren 1984:138; första gången utgiven 1966). I källtexten nämns bara namnet på sången (*Lejonbruden*), men dess innehåll framgår inte av texten. Den ifrågasvarande sången är ursprungligen skriven på tyska av Adelbert von Chamisso (*Löwenbraut*), och därför har den tyska översättaren inte haft problem med att översätta namnet till *das Lied von der Löwenbraut* (Das Projekt Gutenberg-DE; Lindgren 1988:111, översatt av Peters 1966). För den finska översättaren har det däremot varit svårare att översätta namnet eftersom denna sång uppenbarligen inte har översatts till finskan. Så har hon gjort en fri översättning (>>*Äl’ armas Annani vaalene*>>) som grundar sig på den finska folkvisan *Koskenlaskijan morsiamet* (närmare sagt på dess första vers) av A. Oksanen. Den ifrågasvarande folkvisan har utgetts bland annat i boken *Koululauluja* 1924. (Lindgren 1973:93, översatt av Meriluoto 1971; Kotilainen 1924.)

Den fjärde sången är den som Emil ”sjöng i mörkret där han kom ridande på sin häst” (Lindgren 1984:183; första gången utgiven 1966):

*Hej hopp, min far,
sicken häst jag har,
sicka ben, sicka lår,
sicka skutt han tar.*

(Lindgren 1984:183)

*Heipä heijaa, isäukko,
onpas tässä hevonen,
mitkä kyljet, koivet sen,
kun se saapuu laukaten.*

(Lindgren 1973:126; översatt av Meriluoto 1971)

>> Hei-hopp – Vater mein!

So muss mein Pferdchen sein:

das schnellste, das beste auf der Welt –

und alles, alles – ohne Geld! <<

(Lindgren 1988:149; översatt av Peters 1966)

Också i den fjärde sången har båda översättarna mestadels behållit slutrimmen och fäst uppmärksamheten vid högläsbarheten (och vid rytmen). Vad innehållet

beträffar har både den finska och den tyska översättaren varit lojala mot källtexten när det gäller de två första versraderna. De två sista versraderna har båda översättarna översatt relativt fritt.

Den femte sången eller sångstumpen i boken är den som Lönneberga godtemplarföreningens sångkör sjöng för Emil efter att han hade ätit jästa körsbär och blivit berusad: ”*Du unge man som glaset tar med dödligt gift uti ...*” (Lindgren 1984:331–337; första gången utgiven 1970). Vad gäller översättningarna av denna sång har den tyska översättaren varit lojal mot källtexten och gjort en direkt översättning (>>*Du junger Mann hast ergriffen das Glas, gefüllt mit dem tödlichen Gifte*<<), medan den finska översättaren har gjort en friare och också mer poetisk översättning (*Nuorukainen ken lasiin tarttuu, paheen orjaksi kohta varttuu ...*) (Lindgren 1988:276, översatt av Peters 1970; Lindgren 1973:242, översatt av Piskonen 1971). Det är också möjligt att dessa översättningar inte är översättningarna utan etablerade sångtexter i målspråken. Den sjätte sången förekommer i samband med ovannämnda händelser. Den är ”en trudelutt” som Lina hittade på, ”när hon satt och mjölkade” (Lindgren 1984:341; första gången utgiven 1970):

*”Men mor hans tog med han till godtemplarhuset
och där blev det folk utav ett fyllesvin,
nu haver han lovat att hålla sig nykter
och nu har han grisen han förr varit själv.”*

(Lindgren 1984:341)

*Äitinsä hänet raittiustaloon vie,
sinne päätyy juoppolallin tie.
Nyt raitis hän lupaa olla ainiaan.
Nyt porsas entinen hän porsaan omis-*

(Lindgren 1973:246; översatt av Piskonen 1971)

>> Aber seine Mutter zog mit ihm zum Guttemplerhaus,
und da wurd ein Mensch aus dem Säuferschwein.
Jetzt hat er versprochen, ewig nüchtern zu sein,
und nun hat er das Schwein, das er vorher selber war. <<

(Lindgren 1988:280; översatt av Peters 1970)

Vad översättningarna av den sjätte sången beträffar har både den finska och den tyska översättaren också här varit lojala mot källtexten, även om de har skapat

nya slutrim i översättningarna (*vie, tie* resp. *Säuferschwein, sein*). Den sjunde sångstumpen i boken är den som Emil sjöng när han ”hade spärrat in sin fader i Trisseboda”: ”*Nu haver jag haspat, nu haver jag haspat, nu haver jag haspat precis överallt!*” (Lindgren 1984:355–363, första gången utgiven 1970). Den har översatts direkt till finskan (– *Ovet on nyt haassa, ovet on nyt haassa, kaikki ovet visusti haassa!*) och till tyskan (>> *Jetzt hab ich verriegelt, jetzt hab ich verriegelt, alles hab ich jetzt verriegelt!*<<) (Lindgren 1973:262, översatt av Piskonen 1971; Lindgren 1988:297, översatt av Peters 1970).

Den åttonde sångstumpen i *Stora Emilboken* är en psalm som Lönnebergaborna sjunger med prosten ”på husförhöret i Katthult”: ”*Så går en dag ifrån vår tid och kommer icke mer*” (Lindgren 1984:372–373; första gången utgiven 1970). Den finska översättaren har ersatt denna psalm med psalmen *Yö joutuu etehemme, taas päättyi päivä tää* som finns med i den finska psalmboken (Lindgren 1973:267, översatt av Piskonen 1971; Virsikirja 1986.). Den tyska översättaren har översatt den ordagrant med >> *So geht ein Tag dahin und nimmer kehrt er wieder*<< (Lindgren 1988:305; översatt av Peters 1970). Den sista sångstumpen (är en etablerad sång) i boken är den som Lina sjunger när hon lagar julmat tillsammans med Krösa-Maja och Emils mamma: ”*Det blåser kallt kallt väder ifrån sjön*” (Lindgren 1984:381; första gången utgiven 1970). Den har översatts direkt både till finskan (*Järveltä tuuli se kylmästi puhalttaa*) och till tyskan (>> *Ein Wind weht so kalt, her von der See*<<) (Lindgren 1973:273, översatt av Piskonen 1971; Lindgren 1988:312, översatt av Peters 1970). Det är möjligt att också dessa är etablerade sångtexter i målspråken.

Vad gäller de två ramsorna i *Stora Emilboken* är den första ramsan den som lilla Ida läser när hon provar ”en rolig fingerlek på Lina” (Lindgren 1984:375–376; första gången utgiven 1970). Den har översatts direkt både till finskan och till tyskan (möjligen etablerade ramsor i målspråken), men översättningarna låter ändå mer poetiska än källtexten. Den tyska översättaren har inte varit helt lojal mot källtexten för han har använt verbet *schlachten* (betyder på svenska ’slakta’) i stället för källtextens verb *sticka* (på tyska *stechen*). Vad rytmen beträffar har den ändrats i båda översättningarna. Detsamma gäller också rim. Den tyska översättaren har skapat slutrim på varje versrad, medan den finska översättaren inte har gjort detta:

”Kära far och mor,
ge mej lite mjöl och salt,
för jag ska sticka min julegalt,
och när jag sticker honom så skriker
han.”
(Lindgren 1984:376)

– Hei kuulkaa äiti ja isä!
Nyt suolaa ja jauhoja antakaa,
niin jouluporsasta pistää saan,
ja kun pistän, se kovasti kiljahtaa.
(Lindgren 1973:269, översatt av
Piskonen 1971)

>> Lieber Vater, liebste Mutter mein,
füllt doch bitte Mehl und Salz mir ein,
denn jetzt schlachte ich mein Weihnachtsschwein,
und wenn ich's schlachte, wird es schrein. <<
(Lindgren 1988:307; översatt av Peters 1970)

Den andra ramsan i boken är den som lilla Ida trallar när Emil grälar med sin pappa om att slakta sin gris (Lindgren 1984:377; första gången utgiven 1970). Vad den här ramsan beträffar har båda översättarna för det mesta varit lojala mot källtexten och gjort en direkt översättning (möjligtvis etablerade ramsor i målspråken). Den tyska översättaren har dock använt ordet *Blutkloß* som inte är en direkt motsvarighet till svenskans *palt*:

”Ge mej lite mjöl och salt,
så jag får koka min goda palt”,
(Lindgren 1984:378)

– Nyt suolaa ja jauhoja antakaa,
että palttua hyvää minä paistaa saan,
(Lindgren 1973:271; översatt av Piskonen
1971)

>> Gebt doch Mehl und Salz mir bloß,
möcht ihn kochen, den Blutkloß <<,
(Lindgren 1988:309; översatt av Peters 1970)

I boken förekommer ytterligare en besvärjelse som liknar ramsor. Den har översatts ordagrant (förutom uttrycket *Tvi och tvi*) både till finska och till tyska. Krösa-Maja läser den ifrågavarande besvärjelsen högt när Alfred har insjuknat i blodförgiftning (Lindgren 1984:385–386; första gången utgiven 1970):

”Tvi å tvi, det som kommer från satan går tebaka te satan, så får det bli, tvi å tvi!”
(Lindgren 1984:386)

– *Ykskaks, sinä paholaisesta kotoisin, paholaisen tykö painu, ykskaks, niin tapahtukoon!*
(Lindgren 1973:276; översatt av Piskonen 1971)

>> Drei und drei! Was vom Satan kommt, geht zum Satan zurück! Damit es so sei – drei und drei! << (Lindgren 1988:315; översatt av Peters 1970)

Allt som allt kan man säga att de finska översättarna och den tyska översättaren har strävat efter att vara lojala mot källtexten vad gäller översättning av sånger och ramsor i *Stora Emilboken*, även om de ibland har gjort adapterande översättningar (den finska översättaren har t.ex. ersatt en svensk psalm med en finsk psalm). Översättarnas syfte har tydligen varit att bevara sångernas och ramsornas ursprungliga funktion (att bringa omväxling i texten). Det har inte varit möjligt att bevara både form och innehåll i översättningarna, så som det ofta är fallet vid översättning av poesi (jfr kapitel 4.3.4).

6.5 Berättarens roll och berättelsens miljö

Vad berättarens roll beträffar har det inte hänt några ändringar i den när man har översatt *Stora Emilboken* till finska och till tyska. Som framgår av exempel (1) och (2) har översättarna mestadels bevarat den vuxna didaktiska jag-berättaren ("det anonyma jaget"), som ibland avbryter berättandet med sina kommentarer eller vänder sig direkt till läsaren, som sådant. I exempel (2) har den finska översättaren emellertid använt andra persons imperativform *usko pois*, medan det finns jag-form i originalet och i den tyska översättningen.

(1)

- a. Nu har du hört vad Emil gjorde den sjunde mars och tjugoandra maj och tionde juni och åttonde juli, men det fanns många andra dagar i almanackan för den som ville göra hyss, och det ville Emil. Han gjorde hyss nästan varje dag hela året runt men särskilt den nittonde augusti och elfte oktober och tredje november. Hohoho, jag måste skratta, när jag tänker på vad han gjorde den tredje november, men jag berättar

det inte, för det har jag lovat Emils mamma. (Lindgren 1984:101–102; första gången utgiven 1963.)

- b. Nyt olet kuullut mitä Eemeli teki maaliskuun seitsemäntenä ja toukokuun kahdente nakymmenentenä ja kesäkuun kymmenentenä ja heinäkuun kahdeksantena päivänä, mutta almanakassa on monta muuta päivää sille joka tahtoo tehdä metkuja, ja Eemeli tahtoi. Hän teki metkuja melkein vuoden jokaisena päivänä, mutta varsinkin elokuun yhdeksäntenätoista ja lokakuun yhdenätoista ja marraskuun kolmantena. Hah hah haa, minun täytyy nauraa, kun ajattelen mitä hän teki marraskuun kolmantena, mutta lupasin Eemelin äidille, etten kerro siitä. (Lindgren 1973:68; översatt av Meriluoto 1970.)
- c. Nun hast du gehört, was Michel am 7. März und am 22. Mai und am 10. Juni und am 8. Juli getan hat, aber es gibt noch viele andere Tage im Kalender für einen, der Unfug machen will, und das wollte Michel. Beinahe jeden Tag, das ganze Jahr hindurch, machte er Unfug, besonders aber am 19. August, am 11. Oktober und am 3. November. Hohoho, ich muss lachen, wenn ich daran denke, was er am 3. November angestellt hat. Aber das erzähle ich nicht, das habe ich Michels Mama versprochen. (Lindgren 1988:82–83; översatt av Peters 1964.)

(2)

- a. Du kanske inte vet vad raggmunk är heller? Det är en sorts pannkakor med riven potatis i, och det är mycket godare än det låter, det kan jag försäkra. (Lindgren 1984:128; första gången utgiven 1966.)
- b. Sinä et taida edes tietää millaisia perunamunkit ovat? Ne ovat vähän kuin ohukaisia, mutta niissä on raastettua perunaa, ja ne maistuvat paljon paremmilta kun luulisi, usko pois. (Lindgren 1973:86; översatt av Meriluoto 1971.)
- c. Du weißt vielleicht nicht, was Kartoffelpuffer sind? Das ist eine Art Pfannkuchen aus geriebenen Kartoffeln, und sie schmecken viel besser, als es klingt, das kann ich dir versichern. (Lindgren 1988:103; översatt av Peters 1966.)

Vad gäller berättelsens miljö har den i stället ändrats delvis i den finska översättningen, eftersom de finska översättarna har flyttat handlingen till Finland. Som framgår av exempel (3) och (4) utspelar sig händelserna ändå fortfarande i barnets när-

miljö (hemgård, hemby och hembygd). I den tyska översättningen har berättelsens miljö inte ändrats eftersom händelserna har placerats i Sverige liksom i originalet.

(3)

- a. ... och han bodde på gården Katthult i Lönneberga by i Småland.
(Lindgren 1984:9; första gången utgiven 1963.)
- b. ... ja hän asui Kissankulman talossa Vaahteramäen kylässä.
(Lindgren 1973:5; översatt av Meriluoto 1970.)
- c. ... und er wohnte auf dem Hof Katthult in dem Dorf Lönneberga in Småland, und das ist ein Teil von Schweden. (Lindgren 1988:9; översatt av Peters 1964.)

(4)

- a. Katthult var en liten fin gård med ett rödmålat hus som låg på en kulle bland äppelträd och syrener. Och runt omkring låg åkrar och ängar och hagar och en sjö och en stor, stor skog. (Lindgren 1984:13–14; första gången utgiven 1963.)
- b. Kissankulma oli soma pieni maalaistalo, jossa oli punaiseksi maalattu päärakennus kummulla omenapuiden ja syreenien keskellä. Ja ympärillä oli peltoja ja niittyjä ja laidunmaita ja järvi ja iso, iso metsä. (Lindgren 1973:8; översatt av Meriluoto 1970.)
- c. Katthult war ein kleiner, hübscher Hof mit einem rot gestrichenen Haus, das zwischen Apfelbaumen und Flieder auf einer Anhöhe lag. Und rundherum gab es Äcker und Wiesen und Haine, einen See und einen großen, großen Wald.
(Lindgren 1988:13; översatt av Peters 1964.)

Allt som allt har båda översättarna mestadels bevarat den didaktiska jagberättaren som sådant. Vad däremot gäller berättelsens miljö har den ändrats delvis i den finska översättningen men inte i den tyska. Resultaten av min analys är i hög grad likadana som i tidigare studier som har visat att till exempel mat, måttenheter och mynter i barnboksöversättningar ofta bytts ut mot sådana begrepp som är mera bekanta för målgruppen och att det förekommer ändringar i berättartekniken.

7 Sammanfattning och diskussion

Syftet med min pro gradu-avhandling har varit att undersöka översättning av kulturbundna element till finska och tyska i Astrid Lindgrens barnbok *Stora Emilboken*. Av kulturbundna element har jag granskat egennamn (person-, djur- och ortnamn samt namn på tidningar och böcker), kulturella begrepp och fenomen (ord för mat, måttord, samhällsstruktur samt seder och föreställningar), idiom och talesätt (idiom, ordpar, lexikaliserade liknelser och kinegram) samt sånger och ramsor. Ytterligare har jag undersökt berättarens roll och berättelsens miljö för att se om det har hänt några ändringar i dessa under översättandet. Mina forskningsfrågor har varit följande: Hur översätts kulturbundna element i en barnbok? Finns det adaptation i översättningarna av *Stora Emilboken* eller inte? Min metod har alltså varit kvalitativ. Den kan också sägas vara komparativ och beskrivande (samt i viss mån förklarande) eftersom jag har jämfört originalet med översättningarna.

Som sagt ovan (se kapitel 1) är översättning påverking, och översättningen är alltid en annan text än källtexten eftersom alla texter produceras under en viss tidpunkt och på ett visst ställe. Ytterligare har översättningen alltid någon syfte eller mål (skopos). Översättarens uppgift är att avgöra vilka element som kan bevaras och vilka som måste bearbetas. Litteraturoversättarens val är beroende av de rådande normerna och sätten inom litteraturen (poetiken). Också översättarens eget jag (översättarens ideologi) påverkar hans/hennes val. Till exempel när översättaren översätter en barnbok verkar både samhällets barnuppfattning och översättarens egen barnuppfattning på hans/hennes verksamhet. För barnboksöversättaren är det särskilt viktigt att beakta målgruppen som består utöver barn också av vuxna, som till exempel läser böcker högt för barn. (Bassnett 1995:19–20; Oittinen 2001:134, 2004:92–94.)

Som framgår av kapitel 3 är barnlitteraturen numera ett populärt, väldigt dynamiskt och expansivt forskningsområde. På sistone har synen på barnlitteratur starkt påverkats av debatten kring frågan om själva barndomsbegreppet. Vad gäller barnlitteraturens status har *Harry Potter*-böckerna haft mycket stor betydelse för den. (Nikolajeva 1992:7; Nikolajeva 2004:11–15.) Barnlitteraturen är inte en enhetlig genre och den är inte ålders-, köns- eller kulturellt neutral (Nikolajeva 2004:13–14, 21–23). I barnlitteraturforskningen används mångsidiga metoder från olika vetenskaper. Exempel på dessa

är bland annat litteraturvetenskapliga metoder, traditionella pedagogiska metoder, läspsykologiska metoder och estetiska metoder. (Klingberg 1972:19–25; Nikolajeva 2004:24–25, 34–36.) Också översättningsforskning kan anses vara ett delområde i barnlitteraturforskningen eftersom största delen av barnböcker är översatta.

Som konstaterat i kapitel 4 är översättning av texter ett urgammalt fenomen, men trots detta har översättningar blivit föremål för teoretiska och vetenskapliga undersökningar först under de senaste årtiondena (Ingo 1991:9). I översättningsvetenskapen finns det olika delområden som till exempel översättningsteori, språkparbunden lingvistisk översättningsvetenskap, vetenskaplig översättningskritik och tillämpad översättningsvetenskap (Ingo 1991:13–14). Begreppen översättande och kultur kan betraktas ur flera olika synvinklar och definieras på många olika sätt. Man kan till exempel se översättning som produkt av sin egen kultur och tid eller som ”kulturell transfer”, och kultur som ”tankar, vanor, kunskaper och värden som förenar en viss grupp människor” (Leppihalme 2000:89; Newmark 1991:5; Witte 2000:38). På grund av kulturbegreppets mångsidighet kan också kulturbundna element grupperas på flera olika sätt. I denna avhandling har jag grupperat kulturbundna element i egennamn, kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt samt sånger och ramsor.

Man kan närma sig översättning med hjälp av olika översättningsmodeller. Dessa är bland annat tvåfasteorin, informationsteoretiska översättningen, trefasmodellen och den länkande modellen samt skoposteori som alla definierar översättning funktionellt (se närmare kapitel 4.1.2 och 4.1.3). En central länk mellan översättningsteori och -praktik är översättningskritiken som innefattar analys av källtexten, analys av översättarens syfte, jämförelse av källtexten och översättningen, bedömning av översättningen och bedömning av översättningens vikt i målkulturen (Newmark 1988:184–186).

I barnlitteraturen är förkortade eller annars adapterade böcker mycket vanligare än i vuxenlitteraturen, och adaptationer görs av många skäl. Också censur är vanligt i barnböcker. Inom barnlitteraturen finns det vissa tabun (t.ex. alkohol, död, våld) som vanligtvis byts ut mot andra begrepp. (Oittinen 1993:28, 88–92, 97–112.)

Vad gäller (lokala) översättningsproblem kan de indelas i språkexterna och språkinterna problem (Leppihalme 2000:93). Största delen av översättningsproblemen förorsakas av språkexterna omständigheter som till exempel kulturskillnader (Vehmaslehto 1999:19). Språkexterna översättningsproblem (eller realia) kan grupperas

på flera olika sätt (se kapitel 4.3). Utifrån dem kategorier som presenteras i kapitel 4.3 har jag valt ut mina kategorier (egennamn, kulturella begrepp och fenomen, idiom och talesätt, sånger och ramsor). Vad översättningsstrategier i sin tur beträffar kan man skilja mellan globala (t.ex. adapterande och främmandegörande) och lokala (t.ex. strykningar och tillägg) strategier. Globala översättningsstrategierna tillämpas på en hel text och lokala på vissa delar av en text. Den globala strategin påverkar valet av lokala strategin. (Leppihalme 2001:140–141.)

I min avhandling har jag analyserat översättningarna enligt Ingos, Leppihalmes, Newmarks och Reiss modeller (jfr kapitel 4.3 och 5). Min analys visade för det första att de finska översättarna har haft adapterande som global strategi, eftersom de har flyttat handlingen till Finland. Den tyska översättaren däremot har haft främmandegörande som global strategi för handlingen har placerats i Sverige (som i originalet) i den tyska översättningen av *Stora Emilboken*. För det andra visade analysen att de finska översättarna har i många fall använt andra lokala översättningsstrategier som den tyska översättaren. Till exempel vid översättning av egennamn har de finska översättarna mestadels använt antingen kulturell adaptation eller ordagrann översättning, medan direkt överföring har varit den vanligaste strategin i den tyska översättningen (i några fall har också den tyska översättaren gjort adapterande översättningar, jfr kapitlet 6.1).

Vad kulturella begrepp och fenomen beträffar har största delen av orden för mat översatts ordagrant både till finska och till tyska, och några ord har anpassats till mål språk och -kultur. Detsamma gäller även ord för sammehällelig struktur och ord för seder och föreställningar. Ytterligare har originalets vikt-, längd- och rymdmätt bevarats både i den finska och i den tyska översättningen, medan myntenheten (och ibland också penningsummor) har ändrats i den finska översättningen (kronor och öre har bytts ut mot mark och penni) men inte i den tyska. Vad gäller översättningar av idiom, ordpar och lexikaliserade liknelser har den globala strategin (mestadels) varit adapterande. Det enda kinegramet som finns i originalet har översatts med motsvarande kinegram både till finska och till tyska. För sångernas och ramsornas del kan sägas att översättarna har strävat efter att bevara den ursprungliga funktionen (att bringa omväxling i texten) i översättningen. Detta har i några fall förverkligats genom att göra adapterande översättningar. Det har inte varit möjligt att bevara både form och innehåll i översättningarna av sånger och ramsor. Vad berättarens roll beträffar har det inte hänt några ändringar i den

(med undantag av ett ställe i texten) när originalet har översatts till finska och tyska. Berättelsens miljö har ändrats delvis i den finska översättningen eftersom handlingen har flyttats till Finland. I den tyska översättningen har berättelsens miljö inte ändrats.

I förhållande till tidigare undersökningar är resultaten av min analys ganska likadana som deras resultat. Liksom tidigare undersökningar visar också min undersökning att bland annat egennamn, mat, måttenheter och myntenheter i barnboksöversättningar ofta bytts ut mot begrepp som är mera bekanta i målkulturen. Ytterligare bekräftar mina resultat att det förekommer ändringar i berättartekniken i barnlitteraturöversättningar. Liksom tidigare studier visar också min analys att barnboksöversättare då och då gör strykningar och tillägg och att översättaren kan placera originalets händelser i målkulturen. Dessutom överensstämmer mina resultat med översättningsteori som har presenterats i denna avhandling.

Som synes av analysen finns det adaptation i översättningarna av *Stora Emilboken*. Översättarna har alltså tagit hänsyn till målgruppen. På basis av min analys verkar det vara så att olika (barnboks)översättare använder olika översättningsstrategier bland annat beroende på målspråket och -kultur. För vidare forskning skulle det vara intressant att undersöka andra barnboksöversättningar (inklusive andra Emilöversättningar) för att få mera information om hur kulturbundna element (och också andra element) har översatts till olika målspråk och om översättarna har tagit hänsyn till målgruppen.

Litteratur

Primärt material:

Lindgren, Astrid, 1973: *Eemelin kootut metkut*. Finsk översättning Aila Meriluoto & Kerttu Piskonen. Helsinki: WSOY.

Lindgren, Astrid, 1984: *Stora Emilboken*. Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag.

Lindgren, Astrid, 1988: *Michel aus Lönneberga*. Tysk översättning Karl Kurt Peters. Hamburg: Verlag Friedrich Oetinger.

Sekundärt material:

Aaltonen, Sirkku, 2002: Kun Antto Puuronen Suomeen muutti: kulttuurisidonnainen käännöstutkimus työvälteenä. I: Mäkinen, Pirjo & Oittinen, Riitta (utg.), *Alussa oli käännös*.

2 uppl. Tampere: Tampere University Press.

Bassnett, Susan, 1995: *Teoksesta toiseen*. Tampere: Vastapaino.

Bergsten, Magnus, 2007: *Astrid Lindgren - från A till Ö*. Populär Historia 10/2007. (13.11.2010.) <http://www.popularhistoria.se/o.o.i.s?id=43&vid=1407>

Casagrande, Joseph B., 1954: "The ends of translation". IJAL XX.

Dalmo, Tuija, 1994: *Att översätta för barn. Översättning av kulturbundna begrepp till svenska och finska i Thorbjörn Egners Folk og røvere i Kardemomme by*. Pro gradu-avhandling i nordiska språk. Tammerfors universitet: Institutionen för språk- och översättningsvetenskap.

Das Projekt Gutenberg-DE, u.å.: *Adelbert von Chamisso*. (21.10.2011)

<http://gutenberg.spiegel.de/autor/98>

Díaz-Diocaretz, Myriam, 1985: *Translating Poetic Discourse. Questions on Feminist Strategies in Adrienne Rich*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Edström, Vivi, 1982: *Barnbokens form. En studie i konsten att berätta*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksinstitutet Nr 11. Göteborg: Förlagshuset GOTHIA.

Efraimstochter, 2002: *Michel aus Lönnenberga*. (21.4.2011)

http://efraimstochter.de/michel_loenneberga/michel_aus_loenneberga.shtml

Ingo, Rune, 1991: *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Katan, David, 1994: *Translating cultures. An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. Manchester: St. Jerome.

Klingberg, Göte, 1972: *Barnlitteraturforskning – en introduktion*. Stockholm: A & W.

– 1977: *Att översätta barn- och ungdomsböcker. Empiriska studier och rekommendationer*. Lärarhögskolan i Mölndal: Pedagogiska institutionen.

– 1978: The Different Aspects of Research into the Translation of Children's Books and Its Practical Application. I: Klingberg, Göte, Ørvig, Mary & Amor, Stuart (utg.), *Children's Books in Translation. The Situation and the Problems*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

– 1986: *Children's Fiction in the Hands of the Translators*. Lund: CWK Gleerup.

Koller, Werner, 1983: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg.

Korhonen, Jarmo, 2001: *Alles im Griff. Homma hanskassa. Saksa-suomi-idiomisanakirja*. Helsinki: WSOY.

Koskinen, Kaisa, 1994: Oman ja vieraan välissä: kääntäjä piilovaikuttajana. I: Kylmänen, Marjo (utg.), *Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus*. Tampere: Vastapaino.

– 2002: Ekvivalenssista erojen leikkiin – käänntstiede ja kääntäjän etiikka. I: Mäkinen, Pirjo & Oittinen, Riitta (utg.), *Alussa oli käännös*. 2 uppl. Tampere: Tampere University Press.

Kotilainen, Otto, 1924: *Koululauluja*. WSOY. I: Kotikirjaston uumenista, 2007. (21.10.2011) <http://www.phpoint.fi/ulrikaj/bookshelf/koululauluja5.htm>

Lefevere, André, 1992: *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London, New York: Routledge.

Leppihalme, Ritva, 2000: Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. I: Paloposki, Outi & Makkonen-Craig, Henna (utg.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja 1. Helsinki: Helsingin yliopisto.

– 2001: Translation strategies for realia. I: Kukkonen, Pirjo & Hartama-Heinonen, Ritva (utg.), *Mission, Vision, Strategies, and Values. A Celebration of Translator Training and Translation Studies in Kouvola*. Helsinki: Helsinki University Press.

Miettinen, Virve, 2009: *Lasimaalauksen ”lyijypuitteet”*. Helsingin kaupunginkirjasto. (21.4.2011)

<http://www.lib.hel.fi/Page/4010ddf3-2b06-43d9-9fcd-d9e33ecf8b96.aspx?refererUrl=%2ffi-FI%2f&groupId=2426433e-8e54-4bf2-b21a-f36575b28c8e&announcementId=44df9e05-8776-4a96-bf87-655845bd2b04>

Nedergaard-Larsen, Birgit, 1993: Culture-Bound Problems in Subtitling. I: *Perspectives: Studies in Translatology* 2. S. 207–241.

Newmark, Peter, 1988: *A Textbook of Translation*. Hertfordshire: Prentice Hall International.

– 1991: *About Translation*. Clevedon/Philadelphia/Adelaide: Multilingual Matters Ltd. Nikolajeva, Maria (red.), 1992: *Modern litteraturteori och metod i barnlitteraturforskningen*. Stockholm: Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet.

– 2004: *Barnbokens byggklossar*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

– 2006: What Do We Translate When We Translate Children’s Literature? I: Beckett, Sandra L. & Nikolajeva, Maria (utg.), *Beyond Babar. The European Tradition in Children’s Literature*. Lanham, Maryland: The Children’s Literature Association and The Scarecrow Press, Inc.

Nikula, Henrik, 2004: Texten som bild – bilden som text. Bland annat om att översätta dikt. I: Nikula, Kristina, Alanen, Kaisa & Lönnroth, Harry (utg.), *Text, bild, samhälle*. Nordistica Tamperensia A4. Tammerfors universitet: Nordiska språk, Institutionen för språk- och översättningsvetenskap.

Nord, Christiane, 1991: *Textanalyse und Übersetzen*. Heidelberg: Julius Groos Verlag.

Norstedts Svenska ordbok. 2003. 3 reviderade uppl. Stockholm: Norstedts Ordbok.

Norstedts Svenska språkbruk. 2007. Stockholm: Norstedts Ordbok.

Oittinen, Riitta, 1993: *I Am Me – I Am Other: On the Dialogics of Translating for Children*. Tampere: Tampereen yliopisto.

– 2000a: Kääntäminen uudelleenlukemisena ja uudelleenkirjoittamisena. I: Paloposki, Outi & Makkonen-Craig, Henna (utg.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja 1. Helsinki: Helsingin yliopisto.

– 2000b: *Translating for Children*. London, New York: Garland Science Publishing.

– 2001: Kääntäjä kääntää kuvia. I: Raussi, Raija & Rättyä, Kaisa (utg.), *Tutkiva katse kuvakirjaan*. Suomen nuorisokirjallisuuden instituutin julkaisuja 23. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

– 2004: *Kuvakirja kääntäjän kädessä*. Helsinki: Lasten keskus.

Outin, Jacques, 1997: Översättningen som kulturbrygga. I: Blomqvist, Lars Erik & Löfgren, Mats (utg.), *Något att orda om*. Stockholm: Norstedts Förlag AB.

Peltola, Satu-Lotta, 2010: Aila Meriluoto, ylistetty ja väheksytty runoilija. YLE Uutiset 16.4.2010. (21.4.2011)

http://yle.fi/uutiset/kulttuuri/2010/04/aila_meriluoto_ylistetty_ja_vaheksytty_runoilija_1606029.html

Puurtinen, Tiina, 2002: Käännösten hyväksyttävyyys. I: Mäkinen, Pirjo & Oittinen, Riitta (utg.), *Alussa oli käännös*. 2 uppl. Tampere: Tampere University Press.

Rahunen, Suvi, 2007: *Översättning av kulturbundna element från svenska till finska och franska i två muminböcker av Tove Jansson*. Pro gradu-avhandling i svenska språket. Jyväskylä universitet: Institutionen för språk.

Reiss, Katharina, 1971: *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. München: Max Hueber Verlag.

– 1982: Zur Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern: Theorie und Praxis. I: *Lebende Sprachen* 1/1982. S. 7–13.

Reiss, Katharina & Vermeer, Hans, J., 1986: *Mitä kääntäminen on. Teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus.

Rissanen, Terhi, 2002: *Om översättning av kulturbundna element från svenska till finska och engelska i två barnböcker av Astrid Lindgren*. Pro gradu-avhandling i svenska språket. Jyväskylä universitet: Institutionen för språk.

Rūķe-Draviņa, Velta, 1983: *Översättning av ortnamn och personnamn i litterära texter*. I: Engwall, Gunnel & af Geijerstam, Regina (utg.), *Från språk till språk. Sjutton uppsatser om litterär översättning*. Lund: Studentlitteratur.

Saltkråkan, 2010: *Astrid Lindgren*. (13.11.2010.)

<http://www.astridlindgren.se/>

Samovar, Larry A. & Porter, Richard E., 1997: *Intercultural Communication. A Reader*. 8 uppl. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Sanojen aika – Suomalaisia nykykirjailijoita, 2008: *Aila Meriluoto*. Helsingin kaupunginkirjasto. (21.4.2011)

<http://kirjailijat.kirjastot.fi/fi-fi/kirjailija.aspx?PersonId=562&PageContent=-1>

Sarmavuori, Katri, 1986: *Lasten- ja nuortenkirjallisuuden maailma*. Turku: Turun yliopisto.

Sköldbberg, Emma, 2004: *Korten på bordet. Innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborgs universitet: Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning.

Sorvali, Irma, 1983: *Översättandets teori och praktik*. Helsinki: Gaudeamus.

Statistikcentralen, 2009: *Julkaistu kotimainen kirjallisuus ja käännöskirjallisuus 1980–2008*. (9.11.2011.)

www.stat.fi/til/kl/2008/kl_2008_2009-12-18_tau_013.xls

Stier, Jonas, 2009: *Kulturmöten. En introduktion till interkulturella studier*. Uppsala: Studentlitteratur.

Stolt, Birgit, 1978: How Emil Becomes Michel – On the Translation of Children's Books. I: Klingberg, Göte, Ørvig, Mary & Amor, Stuart (utg.), *Children's Books in Translation. The Situation and the Problems*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Sundkvist, Sara, 2007: *Skorpan, Krümel und Korppu. Zum Übersetzen der Personennamen und geographischen Namen in Astrid Lindgrens Werken Mio, min Mio, Allt om Karlsson på taket, Bröderna Lejonhjärta und Ronja Rövardotter*. Pro gradu-avhandling i tyska språket och litteraturen. Vasa universitet: Institutionen för tyska språket och litteraturen.

Svenskt Litteraturllexikon. 1964. Lund: WK Gleerups Bokförlag.

Säyriö, Helena, 1993: Manipulativ översättning – översättaren inför en ny rollidentitet. I: Kukkonen, Pirjo (utg.), *Kielen ja kulttuurin dialogia. Dialogen mellan språk och kultur*. Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitoksen julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Tontti, Jarkko, 2004: ”Raivokkaasti läheltä, oman rytmini mukaan.” *Aila Meriluodon Kootuista runoista*. Runouslehti Tuli & Savu 2/2004. (21.4.2011)

<http://www.jarkkotontti.net/blog/esseita-ja-arvostelua/raivokkaasti-lahelta-oman-rytmini-mukaan-tuli-savu-22004>

Toury, Gideon, 1995: *Descriptive Translation Studies and beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Tuulinen, Kirsi, 1999: *Att översätta en barnbok. En jämförelse av Maria Gripes Elvis! ELVIS! och dess finska översättning*. Pro gradu-avhandling i nordiska språk. Tammerfors universitet: Institutionen för språk- och översättningsvetenskap.

Viljanen, Birgitta & Viljanen, Kari, 2008: *Ruotsi–suomi-idiomisanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.

Vehmas-Lehto, Inkeri, 1999: *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan*. Helsinki: Finn Lectura.

Venuti, Lawrence, 1995: *The Translator’s Invisibility: A History of Translation*. London, New York: Routledge.

Virsikirja, 1986: *Virsi 566. Yö joutuu etehemme*. (31.3.2012)

<http://evl.fi/virsikirja.nsf/3a4d75a55db9a965c2256d55004992ba/8a4046b7a9b06a65c2256db0002fc1db?OpenDocument>

Witte, Heidrun, 2000: *Die Kulturkompetenz des Translators. Begriffliche Grundlegung und Didaktisierung*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.

Wollin, Lars, 1991: Översättning – språkmöte och kulturförmedling. I: Wijk-Andersson, Elsie (utg.), *Kultur – Text – Språk. Det finns mer i en text än ord*. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.

Bilaga 1

Tabell 4 Ord för mat i originalet och översättningarna

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
stuvade skärböner	papumuhennos	Schnittbohnen
grönsaker	vihannekset	Gemüse
kaffegrädden	kahvikerman	die Kaffeesahne
sirapssmörgås	siirappivoileipäänsä	Sirupbrot
köttsoffa	lihakeittoa	Rindfleischsuppe/Fleischbrühe
paltbröd	palttuun	Brot
fläsk	sianliha	(kaltes) Schweinefleisch
pannkakor	pannukakkuja/ohukaisia	Pfannkuchen
vetebullar/bullar	vehnäpullaa/pullia	Rosinenbrötchen/Brötchen
socker	sokeria	Zucker
(randiga) polkagrisar	(raidallisia) (pipar) minttumakeisia	(gestreifte) Zuckerstangen
karameller	karamellejä	Süßigkeiten
köttbullarna	lihapullat	die Fleischklöße
revbensspjäll	kylkipaistia	Rippchen/gepökelten Schweinsrippen
kalvrulader	vasikankääryleitä	Kalbsrouladen
sillsallad	sillisalaattia	Heringssalat
inlagd sill	maustesilliä	eingelegten Hering
äpplekaka	omenakakkua	Apfelkuchen
inkokt ål	savuankeriasta/säilöttyä ankeriasta	Aal in Gelee
stuvningar	muhennoksia	Geschmortes
puddingar	vanukkaita	Pudding
ostkakor	juustokakkua	Käsekuchen
korv	makkaraa	Wurst
i krösamoset	puolukkapöperöön	in das Preiselbeermus
godsaker	herkkuja	Leckerbissen
rökta skinkor	savukinkkuja	geräucherte Schinken
paltbröd(skakor)	palttuleipiä	Blutbrot(platten)
vit sås	valkokastike	weißer Soße

limpor/limpbröd	limppuja/limppuleipää	Brotlaiben/Brot/-/Weißbrot
ostarna	juustot	Käsen
nykärnat smör	vastakirnuttu voi	frisch gekirnter Butter
hallonsaft	vadelmamehut	Himbeerschaft
saltat/fett fläsk	suolattua/rasvaista sianlihaa	eingesalzenem/fettem Schweinefleisch
ättiksgurkor	etikkakurkut	Essiggurken
ingefärspäron	inkivääripärynät	Ingwerbirnen
jordgubbssylt	mansikkahillot	Erdbeergelee/Erdbeerkompott
kaffe	kahvia	Kaffee
dopp	vehnästä	Gebäck
vispad grädde/vispgrädde	kuohukermaa	Schlagsahne
smörgåsar	voileipiä	Butterbrote
kakor	kakkuja	Torten
saft	mehua	Saft
paltsmet	palttutaikinan	Blutklöbeteig
bröd	leivät	das Brot
fläsk	läskit	das Fleisch
en ... fläskbit	läskipalan	einem ... Stück Speck
palt	palttua	Blutklöße/Klößen
blodpudding	verivanukasta	-
raggmunk	perunamunkkeja	Kartoffelpuffer
riven potatis	raastettua perunaa	geriebenen Kartoffeln
ett par kalla fläskbitar	pari kimpaletta kylmää kinkkua	einige Stücke kaltes Fleisch
torkade körsbär	kuivattuja kirsikoita	getrocknete Kirschen
skorpor	korppua	Zwieback
ägg	munia	Eier
omeletter	munakkaita	Omeletts
fiskpudding	kalalaatikkaa	Fischpudding
blåbärssoppa	mustikkakeittoa	Blaubeersuppe
kalvfilé	vasikankyljystä	Kalbsfilet
marsipantårta	marsipaanicakkua	Marzipantorte
prinsskorv	prinssimakkaroita	Würstchen
pastejer	pasteijoja	Pasteten
lagom salt	suolaa sopivasti	richtig gesalzen
en öl	oluet	eine Flasche Bier

Originallet	Finska översättningen	Tyska översättningen
en tårtbit	kakunpalan	ein großes Tortenstück
hela stora gräddtårtan	iso kermakakku	die ganze große Sahnetorte
grädde	kermassa	Sahne
fläskkorvar	silavamakkaroina	Fleischwürsten/Schweinswürsten
grynkorvar	ryynimakkaroina	-/Rosinengrützwurst
hackekorvar	sipuli-/silppumakkaroina	-/Knackwürsten
potatiskorvar	perunamakkaroina	-/Leberwürsten/frischer Leberwurst
bräckkorvar	paistinmakkaroina	Bratwürsten/kalter Bratwurst
sylta	sylttyjä	Sülze
enbärdricka	katajanmarjajuoma	Dünnbier/Fruchtsaft
sirapsbröd	siirappileipää	Sirupbrot
fint rågröd	hienoa/maukasta ruisleipää	feines Roggenbrot
saffransbröd	sahramileipää	Safranbrot
vanligt vetebröd	tavallista vehnäleipää	Weizenbrot
pepparkakor	piparkakkuja	Pfefferkuchen
små goda kringlor	pikkuleipärinkilöitä	leckere kleine Brezeln
maränger	marenkeja	Sahnebaisers
klenäter	munkkeja	bunte Kekse
smörbakelser	joulutorttuja	Spritzgebäck
fläsksyltan	siansylttyä	Fleischsülze
saffranskusar	sahramipullia	Safranstollen
salt sill	suolasillia	gesalzenen Fisch
leverpastej	maksapasteijaa	Leberpastete
kalvkotletter	vasikankyljyksiä	Kalbskoteletts
salt kött	suolalihaa	Rauchfleisch
rimmad oxtunga	vähän suolattua häränkieltä	leicht gesalzener Ochsenzunge
julskinkan	joulukinkku	Weihnachtsschinken
julosten	joulujuusto	Weihnachtskäse
mjölk	maitoa	Milch
risgrynsgröt	riisiryynipuuroa	Buchweizengrütze
katrinplommon	luumuja	Backpflaumen
helstekt spädgris	kokonaisena paistettu juottoporsas	im Ganzen gebratenes Spanferkel
garnerad med sockerkristyr	koristeltu sokerikuorrutuksella	mit weißem Kandiszucker garniert
löksås	sipulikastikkeen	Zwiebelsoße

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
nysaltat/stekt fläsk	vastasuolattua/paistettua sianlihaa	frisch eingelegtes Schweinefleisch/ Schweinebraten
bröstsocker	rintasokeria	Hustenbonbons
brödkakor	leipiä	die Brotlaibe
öl och sockerdricka/läsk	limonaatia	Bier und Limonade
körsbären	kirsikat	die Kirschen
smultron	mansikoita	wilde (Wald)erdbeeren
rabarberkräm	raparperikiisseliä	Rhabarbercreme
lingon	puolukoita	Preiselbeeren
blåbär	mustikoita	Blaubeeren
hallon	vadelmia	Himbeeren
äppelmos	omenasosetta	Apfelmus
vinbärsgelé	viinimarjahyytelöä	Johannisbeergelee
krusbärssylt	karviaismarjahilloa	Stachelbeerkompott
klarbärssaft	kirsikkamehua	Kirschsafft
torkad frukt	kuivattuja hedelmiä	getrocknete Früchte
fruktsoppor	hedelmäkeittoihinsa	Fruchtsuppen
äpplen	omenat	Äpfel
päron	päärynät	Birnen
körsbärsvin/vin	kirsikkaviiniä/viiniä	Kirschwein/Wein
bär	marjat	Beeren
kräftor	rapuja	Krebse
kräftstjärtar	ravunpyrstöjä	Krebsschwänze
fläsktärningar	silavakuutioita	Speckwürfel
korvsmet	makkaranäytettä	Wurstmasse
saltlake	suolaveteen	Salzlake

Bilaga 2

Tabell 7 Seder och föreställningar i originalet och översättningarna

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
en ängel	enkeli	ein Engel
gård	talo/maalaistalo/piha	Hof
farstun	eteinen	Flur
julgranen	joulukuusi	den Tannenbaum
ett rödmålat hus	punaiseksi maalattu päärakennus	einem rot gestrichenen Haus
hönshuset	kanakopin	Hühnerhaus
höskrindan	heinähäkin	den Heuwagen
fårhuset	lammasnavettaan	Schafstall
lagård	navetta	einen Stall (für die Kühe)
vagnar	rattaita	Wagen
i droska	ajurin kyydissä	mit der Kutsche
i lingonbaljan	puolukkasaaviin	in den Preiselbeerbottich
snickarboden	verstashuone	der Tischlerschuppen
leka kurragömma	ruveta piilosille	Verstecken zu spielen
stall	talli	einen Stall für die Pferde
svinhus	sikala	einen Schweinestall
hönshus	kanala	einen Hühnerstall
bodar	aittoja	Schuppen (/eine Scheune)
ett rökhus	savustusriihi	ein Räucherhaus
ett bryggghus	pesutupa	ein Waschhaus (/Brauhaus)
vedboden	halkovaja	der Holzschuppen
mangelboden	mankelihuone	die Mangelstube
matboden	ruoka-aitta	die Vorratskammer
brödkistan	leipäarkku	die Brotkiste
slagbordet	saranapöytä	dem Klappstisch
lerkrukorna	saviruukut	den Tonkrügen
träkaret	puusammio	der Holzbottich
brunnen	kaivoon	den Brunnen

Originallet	Finska översättningen	Tyska översättningen
slättern	heinänteon	der Ernte
spökhistorier	kummitusjutut	Spukgeschichten
stånd	kojuja	Stände
marknad	markkinat	(Jahr)markt
vagnshjulen	rattaanpyörien	die Wagenräder
i byrålådan	lipaston laatikossa	in einer Kommodenschublade
mjölkspannen	kiulu	die Milcheimer
ett torp	torppa	einer Kate
mylingar	hammajaisista	-/Gespenst
spökbarn	haamulapsia	-
gastar	aaveista	Geistern
spöken	kummituksista	Gespentern
soffa/kökssoffor	sohva/keittiösohvia	Küchenbank/Schlafbänke
vedskrubben	puulaatikon	der Holzkiste
Tor och Freja	Miina ja Paavali	Thor und Freya
Gud	Jumala	Gott
drängstugan	renkitupa	Knechtshütte
en råttfälla	hiiren nakki	eine Mausefalle
grisaslakt	sianteurastuspäivä	Schweineschlachten
i ett ... lerfat	savivadissa	in einer ... Steingutschüssel
i den ... järngrytan	rautapadassa	in einem ... eisernen Topf
slå rågen	rukiinleikkuuta	mit der Roggenernte
Sicken blås	hyrskynmyrskyä	Kickse-kickse-hu
den öppna spisen	avoliesi	offenen Kamin
spiselhällen	takkakiveykselle	die Kaminumrandung
schottis	jenkkaa	Polka
åkvagnen	rattaiden	Wagen
kreatursvallen	karjakenttä	Viehkoppel
konditori	kahvila	eine Konditorei
vid ett stängsel	aitaan	am Zaun
till torget	torille	zum Markt
karamellstånd	kojuissaan	Bonbonständen
en strut	tötteröllinen	eine Tüte

Originallet	Finska översättningen	Tyska översättningen
guldsmedens butik	kultasepäniikkeen	Juwelierladen
en lergök	kukkopillin	einen Tonkuckuck
matsäck ... i ett skrin	eväsarkkunsu	einen Korb mit Essen unter der Bank
med glasveranda	lasikuistinen	mit einer Glasveranda
styltor	puujalkojen	Stelzen
stakar	seipäiden	Stangen
över staket	aidan yli	über einen Zaun
soppskål/soppkarotten	(keitto)kulho/pilkkumi	die (Suppen)schüssel
skafferi	komero	Speisekammer
fyrverkeri(pjäserna)	ilotulitus(vehkeet)	Feuerwerk(skörper)
hopploppan	hyppykirppu	Knallfrosch
en raket	raketti	eine Rakete
kullerstengatorna	mukulakivikaduilla	kopfsteingepflasterten Straßen
prång	solien	Gänge
portar	porttien	Tore
bakgata	syrjäkatu	Gasse
hovslagarsmedja	kengityspaja	Hufschmiede
eldhärden	ahjon	des Feuers
järnskena	rautakiskot	Eisen
hästskor	hevosenkengiksi	Hufeisen
matsalen	ruokasaliin	Esszimmer
ett litet serveringsbord	pientä tarjoilupöytää	einen kleinen Serviertisch
vid grinden	veräjällä	an der Gartenpforte
syrenbersån	syreenimajan	Fliederlaube
vattentunnan	vesitynnyrin	Wassertonne
en liten porslinskorg	pieni posliinikori	ein kleiner weißer Porzellankorb
skära porslinsrosor	vaaleanpunaisia posliinirusuja	rosa Porzellanrosen
stora tabberaset	suuren tanttarallan	Das große Aufräumen
i varggropen	sudenkuoppaan	in der Wolfsgrube
i plogfåran	auranvaossa	in der Furche

Originallet	Finska översättningen	Tyska översättningen
plöjning	kyntämässä	Pflügen
fotogenlampan	öljylamppu	die Petroleumlampe
en spinnrock	rukki	das Spinnrad
spann ... garn	kehräsi ... lankaa	spann ... Garn
kardade ull	karstasi villaa	kämmte Wolle
pliggade skor	naulasi kenkiin puunauloja	flickte Schuhe
kardorna	karstat	die Wollkämme
varulvarna	ihmissusista	Werwölfen
gårdsgårdstavar	aidanseipäät	die Zaunlatten
julbyken	joulupyykki	Weihnachtswäsche
bryggan	purolaituri	Steg
julgrisen	jouluporsas	Weihnachtsschwein
stöpte ljus	valoivat kynttilöitä	Kerzen zu ziehen
grenljus	haarakynttilöitä	Baumkerzen
timmerkälken	halkoreki	Holzschlitten
logen	riihi	die Scheune
havrekärvar	kauralyhde	Hafergarben
träkaret	puusammiossa	Holzbottich
en näverdosa med snus	tuohirasiassa nuuskaa	eine Dose mit Schnupftabak
julottan	joulukirkko/jumalanpalvelus	Christmette
kyrka	joulukirkkoon	die Kirche
korgsläden	koppareessä	Korbschlitten
julklappar	joululahjoillaan	Weihnachtsgeschenken
en porslinsbunke	posliinikulhon	einen Napf aus Porzellan
kopparbunkar	kuparikehloja	Kupferschüsseln
förning	tuliaisiksi	Mitbringsel
tiggarpåsen	kerjuupussi	dem Bettelsack
en vedstapel	halkopino	einem Holzstapel
en stege	tikkaat	eine Leiter
ett fat	vadillinen	eine Schüssel
en stänka	haarikallinen	eine Kanne
en kanna	kannullinen	eine Kanne
en karott	kulhollinen	eine Schüssel

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
en bunke, en skål	kehlollinen, maljallinen	eine Platte, eine Schale
en vedkälke	vesikelkka	Holzschlitten
Drögen	lotja	Lastenschlitten
körde mjölkskjutsen	ajoi maitoa meijeriin	kutschierte den Milchwagen
i saltkaret	suolasammiossa	im Salzfass
en sälgpipa	pajupilliä	einer Weidenflöte
på auktionen	huutokaupassa	auf der Auktion
en brödspade	leipälapio	ein Brotschieber
från bryggeriet	panimosta	von der Brauerei
skrapnos	tikkupeliä	einem Geduldspiel
kyrkkaffe om söndagarna	sunnuntaiset kirkkokahvit	Sonntags Kirchenkaffee
sopbacke/sophögen	tunkioon	Misthaufen/Abfallhaufen
gungbrädan	keinulaudalla	Schaukelbrett
trähon	puukaukaloon	Trog
potatiskällaren	perunakellarin	des Kartoffelkellers
linnepåsar	liinakangaspusseihin	Leinenbeutel
en hink	sanko	einem Eimer
svinstian	sikolätin	Schweinestall
bläste på ett grässtrå	puhalteli heinä	blies auf einem Grashalm
bloss	tuulastulen	eine Fackel
kopparkitteln	kuparikattilaan	die Kupferwanne
stor bal	suuret tanssiaiset	ein großer Ball
husförhör	kinkerit	die Glaubensbefragung
lagårdslyktan	navettalyhty	die Stalllaterne
bibliska historien	raamatunhistoria	das, was in der Bibel steht
katekesen	katkismus	Katechismus
den hedniska tiden	-	-
en hedning	hölmö	ein Heide
dasset	huusi	der Lokus
åksläde	työreen	Schlitten
utdragssoffa	sivusta vedettävissä sohvassaan	Ausziehbett

Originalen	Finska översättningen	Tyska översättningen
godtemplare	raittiuden ystävä	Guttempler
godtemplarförening	raittiusseuroja	Guttempler-Vereinigung
godtemplarhuset	raittiusalossa	Guttemplerhaus
nykterhetspredikan	raittussaarnan	Nüchternheitspredigt
föreningens sångkör	raittiuskuoro	der Chor der Vereinigung
ett nykterhetslöfte	raittiuslupauksen	ein Nüchternheitsgelübde